

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2019

Klára Ratajová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Srebrenický masakr jako národní trauma v Nizozemsku:
Diskurzivní analýza vybraných deníků**

Bakalářská práce

Autor práce: Klára Ratajová

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3.1.2019

Klára Ratajová

Bibliografický záznam

RATAJOVÁ, Klára. *Srebrenický masakr jako národní trauma v Nizozemsku: Diskurzivní analýza vybraných deníků*. Praha, 2019. 39 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Rozsah práce: 57 774 znaků

Anotace

Přestože již uplynulo více než 23 let od události známé pod pojmem srebrenický masakr, v nizozemské společnosti jde stále o živé téma. Nizozemským vojákům, kteří ve Srebrenici působili na mírové misi OSN, je dodnes vytýkáno, že nedokázali zabránit smrti mnoha nevinných lidí. Pozůstalí po zabitých bosenských Muslimech se navíc dodnes soudí s Nizozemskem o odškodné. V této práci se zabývám otázkou, komu byly v nizozemské společnosti srebrenické události kladeny za vinu – zda vojákům, kteří na misi působili, jejich velitelům, nizozemskému státu, mezinárodnímu společenství či dalším zúčastněným stranám. Využívám přitom prostředky diskurzivní analýzy, jejíž součástí je rozbor článků publikovaných v průběhu deseti let ve dvou předních nizozemských denících – De Volkskrant a NRC Handelsblad. Pro analýzu jsem zvolila časový horizont od června 2007 do června 2017, neboť v tomto období se konalo několik klíčových soudních procesů. Ty měly zásadní vliv na vývoj diskurzu o vině, který je v práci detailně studován. Kromě analytické části obsahuje práce také část kontextuální, kde jsou shrnuty historické události předcházející srebrenickému masakru a také role nizozemských vojáků při události samotné.

Annotation

Although more than 23 years have passed since the event known as the Srebrenica massacre, it is still a live topic in Dutch society. The Dutch troops who served on a UN peace mission in Srebrenica have been blamed for not being able to prevent the death of such a large number of innocent people. Moreover, the survivors of the killed Bosnian Muslims are still suing the Netherlands over compensations. The aim of the thesis is to find out who was blamed for the Srebrenica massacre by the Dutch society – the soldiers who served the mission, their commanders, the Netherlands, the international community or other sides involved. To reach the aim, discourse analysis was applied on articles published over a period of ten years in two influential Dutch newspapers – De Volkskrant and NRC Handelsblad. The time period from June 2007 to June 2017 was selected for the analysis as a number of key court cases took place during this particular period. The cases had a major influence on the development of the discourse of blame,

which is studied in the thesis in detail. Apart from the analytical part, the thesis also includes a contextual part where historical events leading to the Srebrenica massacre are dealt with as well as the role of the Dutch peacekeepers.

Klíčová slova

Bosna a Hercegovina, Srebrenica, UNPROFOR, Dutchbat, Nizozemsko, diskurzivní analýza

Keywords

Bosnia and Herzegovina, Srebrenica, UNPROFOR, Dutchbat, The Netherlands, discourse analysis

Title

The Srebrenica massacre as Dutch national trauma: Discourse analysis of selected daily newspapers

Poděkování

Upřímně děkuji vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Ondřejovi Žílovi, Ph.D. za odborné vedení, ochotu a trpělivost. Děkuji také své rodině za ohleduplnost a všestrannou podporu.

Obsah

Úvod.....	2
1 Metodologie.....	5
2 Historický kontext.....	7
2.1 Pozadí války v Bosně a Hercegovině.....	7
2.2 Válčící strany.....	9
2.3 Situace ve Srebrenici před příjezdem vojáků mise UNPROFOR.....	10
2.4 Vyhlášení chráněné oblasti ve Srebrenici.....	11
2.5 Působení nizozemských vojáků ve Srebrenici.....	12
2.6 Vnímání srebrenických událostí v Nizozemsku.....	15
3 Soudní procesy.....	17
4 Diskurzivní analýza mediálního obsahu.....	19
Závěr.....	29
Summary.....	30
Použitá literatura.....	31
Teze bakalářské práce.....	37
Seznam příloh.....	39

Úvod

Stěžejním tématem mé bakalářské práce je diskurzivní analýza článků v nizozemských elektronických denících *de Volkskrant* a *NRC Handelsblad* v období od června roku 2007 do června roku 2017. Výběr tématu byl motivován mým zájmem zjistit, nakolik je srebrenický masakr v nizozemské společnosti živé téma i po více než 20 letech, které od události uplynuly. Zaměřuji se přitom na klíčovou otázku, komu je ve zmíněných denících za masakr přisuzován největší díl viny. Zda státu, který vojáky na misi vyslal, samotným vojákům, kteří masakru nedokázali zabránit na místě, nebo dalším zúčastněným stranám. Nizozemská historička Joyce van den Bildt považuje srebrenický masakr za nizozemské národní trauma.¹ Vyšetřovací zpráva o činnosti vojáků Dutchbatu ve Srebrenici dokonce způsobila v roce 2002 odstoupení tehdejší vlády premiéra Wima Koka.² Cílem této práce je tedy zjistit, jakým způsobem vybraný tisk reflektuje téma masakru jako národního traumatu a k jakému vývoji v této reflexi během analyzovaného období došlo.

V letech 2007 až 2017 se konalo několik soudních procesů, které měly zásadní dopad na nizozemský stát i na mediální obraz vojenských představitelů působících ve Srebrenici. Konání těchto procesů tedy určuje časové rozmezí analýzy diskurzu mediálního obsahu v této práci. V červnu roku 2007 byla proti Nizozemsku a OSN podána žaloba Srebrenických matek. Stát byl však okresním soudem v Haagu osvobozen od viny a placení finanční kompenzace pozůstalým s odůvodněním, že vojáci byli na misi pod přímým velením OSN, nikoliv nizozemské vlády. To bylo zásadním spouštěcím elementem pro veřejnou debatu, která vyzdvihla otázku viny vojáků Dutchbatu a jejich velení za srebrenický masakr. V roce 2013 byl nizozemským Nejvyšším soudem vynesena bezprecedentní rozsudek v opačném duchu. Stát byl shledán odpovědným za smrt tří bosenských Muslimů, kteří pobývali na nizozemské vojenské základně, ale byli donuceni odejít. Tento případ, tedy Nizozemsko versus Hasan Nuhanović,³ předznamenal změnu pohledu nizozemské justice na

¹ BILDT, Joyce van den. Srebrenica: A Dutch national trauma. *Journal of Peace, Conflict & Development* [online]. 2015, 3(21) [cit. 2018-01-28]. ISSN 1742-0601. Dostupné z: <https://www.bradford.ac.uk/social-sciences/peace-conflict-and-development/issue-21/Srebrenica---a-dutch-national-trauma.pdf>

² Dutch Government quits over Srebrenica. *BBC* [online]. 2002-04-16 [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1933144.stm>

³ The State of the Netherlands vs. Hasan Nuhanovic. *International Crime Database* [online]. [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <http://www.internationalcrimesdatabase.org/Case/1005/The-Netherlands-v-Nuhanovi%C4%87/>

problematiku viny vojáků mise UNPROFOR ve Srebrenici, na roli Nizozemska a jeho právní postžitelnost. Posledním verdiktem, kterému se tato práce věnuje, je rozhodnutí haagského odvolacího soudu z června 2017. Ten potvrdil částečnou vinu nizozemského státu za smrt 350 bosenských Muslimů při masakru ve Srebrenici.⁴

Tato práce tudíž odpovídá na otázku, jak analyzované deníky interpretují po tolika letech soudní verdikty o vině, komu dávají nejvíce prostoru pro obhajobu své pozice a zveřejnění svého příběhu, a k jakému vývoji zde dochází.

Zásadním úkolem, který bylo nutné řešit během přípravné fáze bakalářského projektu, bylo určit, které nizozemské deníky budou pro analýzu diskurzu nejvhodnější. Vybraná média by měla obsahovat velké množství článků na dané téma a zároveň dostatečně reflektovat náladu v nizozemské společnosti. Podle těchto kritérií jsem vybrala deníky *De Volkskrant* s cirkulací přibližně 265 000 výtisků a *NRC Handelsblad* (dále jen *NRC*) s cirkulací přibližně 153 000 výtisků.⁵ Není to nejvyšší možná cirkulace ze všech možností, které se nabízely. Například deník *Metro*, který je dostupný zdarma, nebo *De Telegraaf* dosahují v cirkulaci vyšších hodnot. Tyto deníky jsem ovšem zamítla na základě analýzy obsahu a absence specifického diskurzu viny ve většině jejich relevantních článků. Oba vybrané deníky, *De Volkskrant* a *NRC*, jsou v kontextu nizozemských médií považovány za vysoce kvalitní tisk, který udává směr i dalším médiím.⁶ *De Volkskrant* je středo-levicový celostátní deník, který se zaměřuje na mladé odběratele s vyššími příjmy. Deník je v soukromém vlastnictví belgické společnosti De Persgroep.⁷ Levicově laděný je i *NRC*, který má rovněž celostátní dosah. Do roku 2015 byl ve vlastnictví investiční společnosti Egeria, poté byl odkoupen belgickou společností Mediahuis.⁸ Pro účely této práce jsem použila elektronické verze obou deníků. Ty

⁴Srebrenica: Dutch state partly responsible for 350 deaths. *BBC* [online]. 2017-06-27 [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-40417019>

⁵ Average newspaper circulation of NRC Handelsblad per edition in the Netherlands from 2001 to 2015 (in thousand copies). *Statista* [online]. [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/564510/average-newspaper-edition-circulation-of-nrc-handelsblad-in-the-netherlands/>

⁶ BERGMAN, Tabe. *The Dutch Media Monopoly, A Political-economic Analysis of the Crisis in Journalism in the Netherlands* [online]. VU University Press, 2014 [cit. 2018-12-23]. ISBN 978 90 8659 672 0. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/292382136_The_Dutch_Media_Monopoly_A_Political_Economic_Analysis_of_the_Crisis_in_Journalism_in_the_Netherlands s. 65.

⁷ *De Volkskrant*. *Eurotopics* [online]. [cit. 2018-12-23]. Dostupné z: <https://www.eurotopics.net/en/148496/de-volkskrant#>

⁸ *NRC Handelsblad*. *Eurotopics* [online]. [cit. 2018-12-23]. Dostupné z <https://www.eurotopics.net/en/148739/nrc-handelsblad>

mohou být na rozdíl od tištěné verze v mnoha ohledech stručnější, výhodou je však jejich snadná dostupnost a možnost vyhledávat relevantní články pomocí klíčových slov.

Práce je rozdělena do čtyř částí. V první se zabývám metodologií výzkumu a vysvětluji, jaké postupy byly při analýze diskurzu článků použity. Výchozím materiálem je zejména publikace Soni Schneiderové *Analýza diskurzu a mediální text*, kde autorka vysvětluje podstatu různých typů diskurzivní analýzy a možnosti jejich využití v praxi. Dalším zdrojem je kniha *Metody výzkumu médií* autorů Tomáše Trampoty a Martiny Vojtěchovské, kde je diskurzivní analýza definována vedle ostatních metod výzkumu médií.

Druhá část práce se týká historického kontextu války v Bosně a Hercegovině a vývoji situace v oblasti Srebrenice. Cílem této části bylo zejména vystihnout, kdo a jakým způsobem určil, že do oblasti bude vyslána mírová mise nizozemských vojáků, jakou roli zde tito vojáci sehráli a s jakými problémy se potýkali. Významným zdrojem pro tuto část byla práce Dr. Gera Duijzingse *History and Reminders in East Bosnia, Srebrenica: A "safe" area*, kde jsou podrobně a chronologicky rozebrány kapitoly dějin vzájemného soužití bosenských Muslimů a bosenských Srbů ve východní Bosně až do vzniku muslimské enklávy v okolí Srebrenice. Autor nabízí ucelený a vyvážený pohled na střety mezi oběma etniky. Dalším významným zdrojem informací byla zpráva Generálního tajemníka OSN Kofiho Annana z listopadu 1999, která se podrobně věnuje událostem od vyhlášení bezpečné zóny ve Srebrenici 16. dubna 1993 až do podepsání mírové dohody v prosinci 1995. Annan v této zprávě řeší pád Srebrenice ve vztahu k mírovým jednotkám, Radě bezpečnosti OSN, leteckým útokům, vojenským jednotkám bosenských Muslimů i členským státům.⁹ Součástí kontextuální části práce je také podoba veřejné debaty a mediální reflexe nizozemského působení ve Srebrenici po návratu vojáků do vlasti.

Další část práce obsahuje stručné shrnutí soudních procesů, a to ve třech klíčových případech, které byly následně reflektovány v článcích analyzovaných deníků. Jedná se o tyto tři případy: 1. Mustafić versus Nizozemsko a Husanović versus Nizozemsko, 2. Srebrenické matky versus Nizozemsko a OSN a 3. případ vyšetřování velitele jednotky Dutchbat III Thoma Karremanse a dalších dvou představitelů velení ve Srebrenici v době obsazení města

⁹ UN Secretary General. *Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 : #the fall of Srebrenica* [online]. 1999-11-15 [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <http://repository.un.org/handle/11176/227626>

bosensko-srbskou armádou. Pro účel diskurzivní analýzy mediálního obsahu obou analyzovaných periodik je zásadní zejména časová posloupnost výnosu jednotlivých soudních rozhodnutí. Každý verdikt inicioval potřebu novinářů informovat veřejnost o aktuálním dění a komentovat rozhodnutí soudu, případně přinášet svědectví a pohled zainteresovaných stran. Cílem této části práce je tudíž poskytnout rámcový časový harmonogram pro nadcházející analytickou část práce.

Poslední část práce obsahuje diskurzivní analýzu mediálního obsahu vybraných článků nizozemských deníků *De Volkskrant* a *NRC Handelsblad*. V analýze se nezabývám čistě faktografickými články, které můžeme v době vynesení zásadních rozsudků najít napříč světovými médii. Pro svou analýzu jsem primárně zvolila články, sloupky a rozhovory, které svým obsahem zaujímají stanovisko k vině vojáků Dutchbatu a dalších zainteresovaných stran, a ve kterých je proto možné sledovat diskurz mediálního obsahu o vině a jeho postupný vývoj.

1 Metodologie

Jako metodologii výzkumu jsem zvolila analýzu diskurzu mediálního obsahu o vině za srebrenické události. Definice pojmu diskurz ve *Slovníku mediální komunikace* říká, že se tento termín vztahuje na „množinu kódů a jejich pravidel, užívaných při produkování (a následném posilování) významů vztahujících se k nějakému tématu.“¹⁰ Obecně je však pojem diskurzu definován různými způsoby pro každou vědní disciplínu zvlášť. V knize *Metody výzkumu médií* autoři zdůrazňují, že diskurz „je často považován za širší termín než text.“¹¹ V nejrozšířenějším pojetí se jedná o „sadu textů (psaných, vyřčených) k určitému tématu kolujících ve společnosti, které se vzájemně podílejí na budování významu.“¹² Podstatnou roli zde nehraje autor, ale soubor výpovědí na určité téma a vztah jedné výpovědi k těm zbylým.¹³ Pro analýzu diskurzu v tomto pojetí jsem zvolila teoretický rámec kritické diskurzivní analýzy (CDA) a metody, které vycházejí z díla Normana Fairclougha. Ten „vychází

¹⁰ REIFOVÁ, Irena et al. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789267. s. 46.

¹¹ TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788026202608, s. 170.

¹² Ibidem

¹³ Ibidem

z představy, že máme-li v textu hodnotit jednotlivé prvky, potřebujeme znát širší kontext – textový – a především společenský (sociální a ideologický).“¹⁴

Tyto teoretické podmínky ve své analýze naplňuji tím způsobem, že články primárně posuzuji v kontextu událostí, které v konkrétním časovém období mohly diskurz viny významně ovlivnit, případně ho přímo určovat. Přitom je zohledněn také fakt, že autoři článků nemusí být ve všech případech spolutvůrci diskurzu, ale ve své práci pouze odrážejí již existující diskurz tak, jak je utvářen společností. V analýze se navíc zabývám poměrně širokou sadou textů, které se navzájem doplňují nebo spolu jinak souvisí. Přestože není možné citovat každý text, závěry jsou tvořeny na základě znalosti celého souboru textů ve vybraných denících na dané téma a v daném období, tedy nikoli pouze na základě výpovědí jednotlivých textů.

Pro získání potřebných podkladů bylo nejprve nutné vygenerovat sadu textů, se kterou bylo možné dále pracovat. Na webových stránkách obou deníků byla k tomuto účelu použita klíčová slova „Dutchbat Srebrenica“, jelikož je velmi pravděpodobné, že všechny články obsahující tato dvě klíčová slova se týkají tématu této práce. S přihlédnutím ke stanovenému cíli zkoumat vývoj diskurzu viny v čase bylo pro vygenerované články zvoleno chronologické řazení. Vzhledem k mé slabé znalosti holandštiny jsem následně použila automatický překlad do angličtiny pomocí aplikace Google Translator (translate.google.com) a poté vyřadila čistě informativní, faktografické články, ve kterých se neobjevuje téma viny žádné ze zúčastněných stran, a které tedy nemohou posloužit pro účely analýzy diskurzu. Touto metodou jsem pro diskurzivní analýzu vybrala 140 článků z *De Volkskrant* a 127 článků z *NRC*.

Posledním krokem byla samotná analýza, ve které jsem s použitím několika analytických kroků vyhodnotila vývoj diskurzu viny v dané sadě článků, pokud k němu v daném časovém horizontu došlo. Postupovala jsem přitom podle návodu k aplikaci metody analýzy diskurzu v knize *Metody výzkumu médií*. Analytické kroky pokaždé zahrnovaly zhodnocení titulku, úvodního odstavce, příběhu a autora, vždy v kontextu historických událostí daného období i srebrenického masakru. Zvažovány byly atributy příběhu, tedy fakt, zda se jedná o příspěvek novináře, nebo autentickou výpověď některé ze zúčastněných stran. Dále byly zohledněny

¹⁴ SCHNEIDEROVÁ, Soňa. *Analýza diskurzu a mediální text*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 9788024628844, s. 26.

atributy zdrojů, které jsou pro téma této práce zásadní vzhledem k velkému množství různých pohledů a interpretací srebrenických událostí. Zvažování byli také aktéři zpráv, zejména ti, kterým je vina připisována nebo naopak komu vina připisována není. Dále to, kolik prostoru je v médiích jednotlivým aktérům věnováno a jaké jsou opakující se vzorce odkazování k jednotlivým aktérům, případně zda dochází v těchto vzorcích k nějakému vývoji. Pozornost byla věnována také tomu, zda články obsahují historické pozadí, přičemž nejčastěji se jedná o různou interpretaci srebrenických událostí. Kromě toho jsem se zaměřila na to, zda příběh obsahuje nějaký komentář a hodnocení či očekávání dalšího vývoje.

Na základě těchto poznatků a postupů byla provedena analýza diskurzu mediálního obsahu viny, která respektuje výše zmíněné teoretické rámce a zároveň je na jejím základě možné odpovědět na cílovou otázku, kterou si tato práce klade ve svém úvodu.

2 Historický kontext

2.1 Pozadí války v Bosně a Hercegovině

Občanská válka v Bosně a Hercegovině (BaH) doprovázela rozpad Socialistické federativní republiky Jugoslávie po odtržení Slovinska a Chorvatska, k němuž došlo v polovině roku 1991. Za jednu z časných předzvěstí války můžeme považovat výsledky prvních pluralitních voleb do obou komor parlamentu v listopadu 1990. Ačkoliv do voleb kandidovaly i občanské strany, drtivé vítězství patřilo stranám založeným na etnicko-nacionálním principu. Ty reprezentovaly výlučně zájmy tří konstitutivních národů BaH. Muslimská Strana demokratické akce (SDA) získala 87 křesel z 240, Srbská demokratická strana (SDS) 71 křesel a Chorvatské demokratické společenství (HDZ) 41 křesel.¹⁵ Volební programy i následná politika těchto stran jasně ukázaly, že jejich požadavky, ambice a vize pro budoucnost státu nemohou vést ke společnému kompromisu. SDA v čele s prezidentem BaH Alijou Izetbegovićem prosazovala teritoriální integritu a nezávislost státu, SDS trvala na setrvání v jugoslávské federaci nebo rozdělení státu dle etnických linií a HDZ dávala přednost

¹⁵ ŽÍLA, Ondřej. Bosna a Hercegovina. In: PELIKÁN, Jan et al. *Státy západního Balkánu v uplynulém čtvrtstoletí a perspektivy jejich vývoje*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 9788073086480, s. 81.

konfederativnímu uspořádání.¹⁶ Razantním krokem ze strany SDS bylo vytvoření srbských autonomních oblastí na podzim 1991. Tyto oblasti vznikly v okresech, kde bosenští Srbové tvořili většinu.¹⁷ Začali zde uplatňovat politickou i vojenskou moc a tyto autonomní oblasti postupně rozšířili i na území, kde většinou nedisponovali. Chorvaté následovali jejich příklad nejprve v okresech s chorvatskou většinou, později také mimo ně. Oblasti pod chorvatskou kontrolou nesly název Chorvatské společenství Herceg-Bosna.¹⁸ V této fázi měli tedy Srbové i Chorvaté na území BaH jasně definovaná území, která považovali za „svá“ a která se později snažili bránit, propojovat a vysídlovat z nich příslušníky jiných národních skupin formou etnických čistek.

Vrcholem rozkolu mezi příslušníky jednotlivých nacionalistických politických stran byla Izetbegovićova žádost o mezinárodní uznání nezávislé BaH, kterou podal na konci roku 1991, navzdory zřejmému odporu bosenských Srbů. V reakci na to vyhlásili bosenští Srbové samostatnou Srbskou republiku v BaH, aby se nemuseli podřizovat případnému rozhodnutí o odtržení státu od jugoslávské federace.¹⁹ K vyhlášení samostatnosti BaH došlo 5. dubna 1992 na základě protiústavního referenda, které bosenští Srbové bojkotovali. Účastnilo se ho 66,4 procenta oprávněných voličů, převážně bosenských Muslimů a Chorvatů. Odtržení BaH od jugoslávské federace odhlasovali téměř jednomyslně a mezinárodní společenství výsledek referenda respektovalo.²⁰ Tím se občanská válka rozhořela naplno. SDS se obávala útlaku ze strany Muslimů a nehodlala se smířit s tím, že bosenští Srbové budou menšinou v samostatné BaH. Rozhodla se tedy pro násilné prosazení separatistického programu s cílem připojit co nejrozsáhlejší území obývané Srby zpět k jugoslávské federaci.

V knize *Balkan Genocides* považuje autor Paul Mojzes válku v BaH za neodvratnou už v létě 1991, kdy se rozhořel válečný konflikt v Chorvatsku. Jako důvod uvádí snahu chorvatského prezidenta Tudjmana a srbského prezidenta Miloševiće o dezintegraci BaH, respektive

¹⁶ ŽÍLA, Bosna a Hercegovina, s. 84.

¹⁷ Ibidem, s. 85.

¹⁸ Ibidem, s. 87.

¹⁹ Ibidem, s. 89.

²⁰ BAUMANN, R. F., G. W. GAWRYCH, W. E. KRETCHIK. *Armed peacekeepers in Bosnia* [online]. Kansas: Combat Studies Institute Press, 2004. Dostupné z: https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/combat-studies-institute/csi-books/baumann_bosnia.pdf s. 25.

připojení svých národností v rámci BaH ke svým státním celkům.²¹ Muslimové, nejpočetnější ze tří národů, naopak sousední mateřský stát postrádali. O to větší byla jejich potřeba udržet jednotnou a centralizovanou BaH.²² Při snaze pochopit všechny důvody vzniku občanské války je tedy nutné brát v potaz nejen historické vazby a konflikty mezi bosenskými Muslimy, Srby a Chorvaty a politicko-ekonomickou situaci v zemi po pádu komunistického režimu. Podstatné jsou rovněž tlaky, kterým byly vystaveny konstituční národy BaH od okolních států a jejich politických představitelů.

2.2 Válčící strany

Vojenské jednotky bosenských Srbů byly na válečný konflikt nejlépe vyzbrojeny. Takzvaná Armáda Republiky srbské (VRS) pod vedením generála Mladiće byla podporována jednotkami převážně srbské Jugoslávské lidové armády.²³ Ta se z BaH sice oficiálně stáhla, v zemi však zůstali místní vojáci i vojenský materiál.²⁴ Na stranu VRS se také přidaly paravojenské jednotky ze sousedního Srbska, například Červené barety či Šešeljovi Bílí orli. Ti se brzy stali pověstní nebyvalou krutostí vůči jiným než srbským obyvatelům BaH. Jejich primárním cílem bylo získat pod kontrolu oblasti podél řeky Drina, tedy linii podél hranic se Srbskem. Do této oblasti patří mimo jiné i okres Srebrenica.²⁵

Muslimským vojenským jednotkám trvala mobilizace delší dobu. Převážně muslimská Armáda BaH (ARBiH) doplatila na embargo na dovoz zbraní, které uvalila Rada bezpečnosti OSN na teritoria jugoslávské federace.²⁶ V průběhu válečného konfliktu však byla ARBiH značně posílena dodávkami zbraní z islámských zemí a radikálními islamistickými jednotkami ze zahraničí.²⁷ Násilnosti a etnické čistky, kterých se bosenští Muslimové dopouštěli na srbských a chorvatských obyvatelích BaH, nebyly v prvních válečných letech v západním tisku reflektovány. Muslimové měli status oběti, která se primárně bránila srbské agresi. Později

²¹ MOJZES, Paul. *Balkan Genocides: holocaust and ethnic cleansing in the twentieth century* [online]. Lanham, Md. : Rowman & Littlefield, 2011. ISBN 1442206632. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=914978> s. 144.

²² ŽÍLA, Ondřej. Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině a fenomén etnických čistek. *Soudobé dějiny*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 2014, 21(3), s. 309.

²³ HONIG, Jan W. a Norbert BOTH. *Srebrenica: zpráva o válečném zločinu*. Přeložil Šimon PELLAR. Praha : Mladá fronta, 2001. ISBN 802040905X, s. 102.

²⁴ ŽÍLA, Bosna a Hercegovina, s. 93.

²⁵ MOJZES, s. 146.

²⁶ ŽÍLA, Bosna a Hercegovina, s. 86.

²⁷ MOJZES, s. 147.

však vyšlo najevo, že se všechny tři znepřátelené skupiny bojovníků dopouštěly srovnatelných zločinů.²⁸

Chorvatská strana založila za účelem obrany Chorvatského společenství a rozšiřování své vojenské kontroly Chorvatskou radu obrany (HVO). V oblastech svých strategických zájmů HVO nejprve spolupracovala s ARBiH, od ledna roku 1993 se ale jejich zájmy staly protichůdné. Důvodem bylo zveřejnění Vanceova-Owenova mírového plánu, který počítal s rozdělením BaH podle etnických linií. Oba národy se tedy snažily získat kontrolu nad co největším územím a tím i lepší vyjednávací pozici.²⁹ HVO byla vyzbrojována zejména armádou sousedního Chorvatska a zpočátku primárně bránila svá území před srbskými jednotkami. Mojzes však upozorňuje na to, že Chorvaté běžně používali ustašovské symboly a kruté metody etnických čistek, které byly známé z 2. světové války.³⁰

2.3 Situace ve Srebrenici před příjezdem vojáků mise UNPROFOR

Kvůli své strategické poloze blízko srbských hranic byla Srebrenica od samého počátku války cílem bosensko-srbských vojsk. Mnoho civilních obyvatel jak muslimské, tak srbské národnosti město opustilo ještě dřív, než zde vypukly násilné střety.³¹ První srbský pokus o obsazení města, ke kterému došlo v dubnu 1992, byl však i přes chabé vyzbrojení srebrenických Muslimů odražen milicemi pod vedením Násira Oriče.³² Ten se stal oficiálním velitelem muslimského odboje se základnou ve Srebrenici a tvrdě útočil na pozice bosenských Srbů v okolí.³³ S narůstajícím počtem muslimských bojovníků, většinou hladových uprchlíků, se množily i jejich útoky na srbské vesnice. Oričovi muži se krutě mstili na bosensko-srbských obyvatelích a při útocích zahynulo mnoho civilních obyvatel.³⁴ Mnozí

²⁸ MOJZES, s. 147.

²⁹ ŽÍLA, Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině..., s. 308.

³⁰ MOJZES, s. 145.

³¹ DUIJZINGS, Ger. Srebrenica: A "safe" area, History and Reminders in East Bosnia. In: BLOM, J.C.H. et al. *Srebrenica, a 'safe' area. Reconstruction, background, consequences and analysis of the fall of a Safe Area* [online]. Amsterdam: NIOD, 2002, [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <https://niod.nl/sites/niod.nl/files/IV%20-%20History%20and%20Reminders%20in%20East%20Bosnia.pdf> s. 104.

³² BURGH, Steven L. a Paul S. SHOUP. *The war in Bosnia-Herzegovina : ethnic conflict and international intervention*. Armonk : Sharpe, 2000. ISBN 1563243091, s. 140.

³³ DUIJZINGS, Srebrenica: A "safe" area, s. 124.

³⁴ Ibidem, s. 126.

autoři vnímají následný masakr neozbrojených muslimských civilistů ve Srebrenici jako pomstu Srbů za zločiny Oričových mužů.³⁵

Situace v samotném městě se velmi komplikovala přílivem tisíců muslimských uprchlíků, kteří z obavy o život opouštěli své domovy v okolních vesnicích. Srebrenica se stala muslimskou enklávou obklopenou srbským územím pod kontrolou VRS. Uprchlíci zde žili v těžkých podmínkách, trpěli hladem a zimou a neměli ani dostatečnou zdravotní péči, neboť přístupové komunikace do enklávy byly blokovány VRS. Příliv uprchlíků nebyl nijak koordinovaný a odhady UNHCR hovoří o nárůstu z 9 000 lidí dne 11. března 1993 na 30 000 lidí o dva týdny později. Zhoršující se humanitární situace také vyostřovala vztahy mezi původními obyvateli a uprchlíky. Původní obyvatelé, kterých bylo jen 5 000, nebyli připraveni přichozím uprchlíkům pomáhat a jídlo, které shazovala americká letadla, se dostávalo hlavně k těm silnějším a rychlejším. Mezinárodní společenství bylo tedy nuceno na neudržitelnou situaci zareagovat.³⁶

2.4 Vyhlášení chráněné oblasti ve Srebrenici

Situaci ve Srebrenici se rozhodl osobně řešit Philipp Morillon, francouzský generál a velící důstojník mise UNPROFOR v BaH. V březnu 1993 se vydal do Srebrenice monitorovat situaci a jednat s Oričem, ale i se svým doprovodem byl zadržen blokadou muslimských uprchlíků. Tu zorganizoval Orič na základě pokynu od srebrenického starosty. Srbové totiž na město v době přítomnosti generála nestříleli.³⁷ Blokáda ovšem nebyla interpretována jako akt agrese ze strany Muslimů, ale jako projev zoufalství, jelikož konvoj blokovalo asi 1500 žen a dětí.³⁸ Morillon se pod tímto tlakem rozhodl ve Srebrenici zůstat a prokázat tak podporu muslimským uprchlíkům, ačkoliv byl v podstatě držen jako rukojmí. Aby zoufalé uprchlíky uklidnil, prohlásil, že Srebrenica je pod ochranou UNPROFORu, a nechal zde také vztyčit vlajku OSN. Tím misi zavázal k ochraně enklávy a jejích obyvatel.³⁹

³⁵ DUIJZINGS, Srebrenica: A "safe" area, s. 134.

³⁶ BLOM, J.C.H. et al. *Srebrenica, a 'safe' area. Reconstruction, background, consequences and analysis of the fall of a Safe Area* [online]. Amsterdam: NIOD, 2002, [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: http://publications.niod.knaw.nl/publications/srebrenicareportniod_en.pdf s. 953.

³⁷ HONIG a BOTH, s. 117.

³⁸ BLOM, J.C.H. et al, s. 952.

³⁹ BLOM, J.C.H. et al, s. 953.

V dubnu 1993, kdy po útoku VRS na srebrenickou školu zůstalo 36 mrtvých,⁴⁰ se k situaci ve Srebrenici vyjádřila i Rada bezpečnosti OSN. Konkrétně v rezoluci 819 definovala Srebrenici jako „chráněnou oblast“ a vyžadovala stažení vojenských jednotek VRS z této oblasti. Požadovala také posílení mírových jednotek a odsoudila etnické čistky, které v oblasti Srebrenice bosenští Srbové praktikovali.⁴¹ Rezoluce však nezahrnovala definici „chráněné oblasti“ a chybělo také jasné vymezení území, na které se rezoluce měla vztahovat.⁴² Podle Morillonovy představy mělo řešení situace přijít ve třech navazujících krocích: 1. příměří, 2. demilitarizace a 3. monitorování situace jednotkami UNPROFOR.⁴³ První dva kroky však nikdy nebyly plně realizovány.

2.5 Působení nizozemských vojáků ve Srebrenici

První jednotku, která po vyhlášení chráněné oblasti dorazila do Srebrenice, tvořilo 150 kanadských vojáků tzv. Canbatu.⁴⁴ Našli zde polorozpadlé město, jehož obyvatelé, zejména muslimští uprchlíci, byli v otřesném stavu, podvyživení, často oblečení v roztrhaných hadrech a bez bot.⁴⁵ Extrémně nízká úroveň hygienických podmínek navíc způsobovala šíření infekčních chorob.⁴⁶ Hlavním úkolem Canbatu se tedy nestalo odzbrojování, což by mírová mise za jiných okolností vyžadovala, ale podpora při realizaci humanitární pomoci a ochrana humanitárních konvojų.⁴⁷ K částečnému odzbrojení srebrenických Muslimů sice došlo, ARBiH si však ponechala většinu zbraní. Chráněnou zónu pak zneužívala jako základnu pro výpady

⁴⁰ LANE, Charles. The fall of Srebrenica. *New Republic* [online]. 1995, 213(7). [cit. 2018-07-10]. ISSN 00286583. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=ba87bc95-52f9-4db2-842b-6ed8b9c33834%40sessionmgr4008> s. 14.

⁴¹ UN Security Council. *Resolution 819 (1993)* [online]. [cit. 2018-07-10]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/221/90/IMG/N9322190.pdf?OpenElement>

⁴² BLOM, J.C.H. et al, s. 959.

⁴³ BLOM, J.C.H. et al, s. 955.

⁴⁴ BLOM, J.C.H. et al, s. 961.

⁴⁵ DUIZINGS, Ger. Srebrenica in the time of CanBat - the humanitarian situation and the arrival of the NGOs. In: BLOM, J.C.H. et al. *Srebrenica, a 'safe' area. Reconstruction, background, consequences and analysis of the fall of a Safe Area*. [online]. Amsterdam: NIOD, 2002 [cit. 2018-07-10]. Dostupné z: http://www.academia.edu/4734066/Srebrenica_in_the_time_of_CanBat_-_the_humanitarian_situation_and_the_arrival_of_the_NGOs

[In J.C.H. Blom et al. Srebrenica a safe area. Reconstruction background consequences and analysis of the fall of a Safe Area. Amsterdam NIOD 2003 part 2 chapter 4 s. 59.](http://www.academia.edu/4734066/Srebrenica_in_the_time_of_CanBat_-_the_humanitarian_situation_and_the_arrival_of_the_NGOs)

⁴⁶ Ibidem, s. 64.

⁴⁷ Ibidem, s. 66.

proti Srbům.⁴⁸ Canbat působil ve Srebrenici necelý rok, než byl v březnu 1994 vystřídán téměř 600 vojáky z Nizozemska.⁴⁹ Nizozemská jednotka Dutchbat pod velením Thoma Karremanse musela čelit stupňujícím se potížím se zásobováním, které VRS odmítala vpouštět do enklávy. To se týkalo zejména čerstvých potravin, pohonných hmot, střeliva a zdravotnického materiálu.⁵⁰

Ani Holanďané navíc nedokázali účinně odzbrojit jednotky ARBiH. Podle některých autorů se o to ani nepokusili a přispěli tím k následnému tragickému vývoji událostí.⁵¹ V červnu 1995 varoval gen. Mladić velení mise UNPROFOR v Sarajevu, že terorizování srbských obyvatel okolí Srebrenice muslimskými milicemi nebude nadále tolerovat. Když dva dny nato došlo k napadení srbské vesnice Višnjica, rozhodl se Mladić, že vezme situaci do vlastních rukou a muslimské jednotky odzbrojí osobně.⁵² V té době už ale muslimským jednotkám nevelel Orić. Ten byl už v dubnu 1995 z enklávy odvolán.⁵³

K samotnému obsazení města Armádou Republiky srbské došlo mezi 6. a 11. červencem 1995. Karremans opakovaně žádal nadřízené o vzdušnou podporu. Ta mu ale byla odepřena náčelníkem štábu UNPROFOR v Sarajevu pro neopodstatněnost.⁵⁴ Vojáci Dutchbatu se kromě VRS museli potýkat také s agresivními útoky ARBiH, která se tím snažila zabránit, aby Dutchbat opouštěl své pozice a Srbům ustupoval. Během jednoho z těchto útoků byl dokonce zastřelen nizozemský voják.⁵⁵

Pokračující postup bosensko-srbské armády, její postupné obsazování pozic Dutchbatu a další žádosti Karremanse o vzdušnou podporu nakonec vedly k tomu, že 11. července byla vyslána letadla NATO nad Srebrenici a byla připravena VRS zastavit. K náletu však došlo až poté, co byla v centru města vztyčena srbská vlajka, a nálet pravděpodobně nezpůsobil bosensko-srbské armádě výraznější škody. Karremans a jeho muži se dostali do obklíčení a spolu s přibližně 15 000 uprchlíky ustoupili ze Srebrenice na vojenskou základnu v Potočari.

⁴⁸ BLOM, J.C.H. et al, s. 973.

⁴⁹ HONIG a BOTH, s. 162.

⁵⁰ Ibidem, s. 168 – 169.

⁵¹ MOJZES, s. 157.

⁵² Ibidem

⁵³ HONIG a BOTH, s. 88.

⁵⁴ UN Secretary General, ref. 9, s. 57.

⁵⁵ Ibidem, s. 63 – 64.

Jedinou možností, kterou Karremans v tuto chvíli považoval za schůdnou, bylo diplomatické vyjednávání. S gen. Mladićem začal jednat ještě téhož dne ve večerních hodinách.⁵⁶

Mladić měl při vyjednávání nad Karremansem značnou psychologickou převahu. Nezdráhal se vyhrožovat fyzickou likvidací uprchlíků i nizozemských vojáků.⁵⁷ Karremansovo ponížení je patrné i z útržkovitých videozáznamů, které při vyjednávání pořídili Mladićovi muži. Některé zfilmované ikonické momenty je však nutno interpretovat obezřetně, jelikož mohou být vytrženy z kontextu. Příkladem je Karremansův často skloňovaný přípitek na Mladićovo vítězství, kde Karremans dle svých vlastních slov pouze držel sklenici s vodou.⁵⁸

Karremans informoval své nadřízené, že není schopen uprchlíky ani své vojáky účinně bránit, a vyzval k zahájení „vyjednávání na nejvyšší úrovni.“⁵⁹ Jednání ale nevedla ke zlepšení situace a Mladić odmítl jednat s kýmkoliv jiným než s Karremansem.⁶⁰ Ten nakonec souhlasil s podmínkami gen. Mladiće na odzbrojení bosenských Muslimů, oddělení mužů ve věku 17 až 60 let kvůli vyšetřování zločinů spáchaných na bosensko-srbských civilistech a evakuaci uprchlíků do nejbližší oblasti spravované vládou.⁶¹ Mladić rozdával muslimským uprchlíkům chléb a vodu, což natáčel i jeho filmový štáb,⁶² a slíbil evakuovat všechny kromě usvědčených válečných zločinců. Do města Kladanj, které spravovali Muslimové, bylo celkem převezeno 20 až 22 tisíc osob.⁶³ Pro transport žen, dětí a starců použili Srbové 40 až 60 autobusů a nákladních aut, pro které se jim podařilo sehnat i dostatek paliva. Toho byl kvůli mezinárodním sankcím nedostatek a připravenost tedy svědčí o pečlivém naplánování celé akce.⁶⁴

Transporty a separace uprchlíků začaly dne 12. července. Vojáci Dutchbatu ztratili na vývoj událostí zásadní vliv. Mohli však pozorovat různé náznaky začínajícího masakru muslimských mužů, který se odehrával v jejich těsné blízkosti.⁶⁵ Zástupce velitele Robert Franken trval na sepsání seznamu mužů, kteří se nacházeli uvnitř základny, aby bylo možné sledovat jejich

⁵⁶ UN Secretary General, s. 68.

⁵⁷ HONIG a BOTH, s. 58.

⁵⁸ Ibidem

⁵⁹ Ibidem, s. 60.

⁶⁰ Ibidem

⁶¹ UN Secretary general, s. 73.

⁶² HONIG a BOTH, s. 62.

⁶³ MOJZES, s. 159.

⁶⁴ HONIG a BOTH, s. 57.

⁶⁵ Ibidem, s. 63-65.

pozdější osud. Poté však byli všichni odevzdáni bosenským Srbům,⁶⁶ a to včetně zaměstnanců OSN bez řádné akreditace. Rozkaz sarajevského velení ponechat zaměstnance OSN na základně, se k velení Dutchbatu dostal příliš pozdě. Již 13. července byla srebrenická enkláva „etnicky čistá.“⁶⁷ Vojákům Dutchbatu byla umožněna evakuace dne 21. června. Konečným výsledkem obsazení srebrenické bezpečné zóny VRS byl masakr 6 – 8 tisíc⁶⁸ muslimských mužů a chlapců, jejichž těla jsou dodnes nacházena v masových hrobech.

Přirozeně se nabízí otázka, zda vojáci mohli udělat více pro záchranu srebrenických Muslimů. Obsazení města a likvidace muslimských mužů prokazatelně proběhla podle předem promyšleného a propracovaného plánu. Zůstává tedy předmětem dohadů, zda by k masakru došlo i v případě, že by Dutchbat nasadil své životy a vytvořil živý štít. Tím by ohrozil i všechny obklíčené civilisty včetně žen a dětí. Při hodnocení nizozemského působení v enklávě je také třeba brát v potaz, že žádná jiná nemuslimská země nebyla ochotná kanadské vojáky ve Srebrenici vystřídat. Výsledný počet vojáků mírové mise byl tedy oproti původním plánům minimální.⁶⁹ Modré přilby také disponovaly jen velmi omezeným vojenským arzenálem a lehkými zbraněmi, proti velké bosensko-srbské přesile by tedy v případě bojů nemohly obstát.

2.6 Vnímání srebrenických událostí v Nizozemsku

Neschopnost Dutchbatu zabránit obrovskému masakru vyvolala v Nizozemsku hlasitou odezvu jak od členů vlády, tak od médií a veřejnosti. Z reakce vládních představitelů můžeme zprvu cítit úlevu, že se vojáci bez větší újmy vrátili z náročné mise. Tehdejší nizozemský korunní princ Vilém Alexander prohlásil, že je „hrdý na to, co ve Srebrenici dokázali.“⁷⁰ Brzy se však okolo Dutchbatu rozhořela intenzivní veřejná debata, zda vojáci mohli i přes omezené možnosti pro záchranu muslimských obyvatel udělat více.⁷¹ Někteří komentátoři rozebírali myšlenku, že Nizozemci jsou národ nevhodný pro vojenské mise kvůli své měkké

⁶⁶ UN Secretary General, s. 75.

⁶⁷ HONIG a BOTH, s. 70.

⁶⁸ ŽÍLA, Bosna a Hercegovina, s. 100.

⁶⁹ BLOM, J.C.H. et al, s. 778.

⁷⁰ KUPER, Simon. The Tulips of Srebrenica. *The Financial Times* [online]. 2011-07-02 [cit. 2018-23-12] Dostupné z: <https://www.ft.com/content/d5ff149a-a1f7-11e0-b485-00144feabdc0>

⁷¹ MEULEN, Jan van der a Joseph SOETERS. Dutch courage: The politics of acceptable risk. *Armed Forces & Society* [online]. 2005, 31(4). [cit. 2018-12-25]. ISSN 0095327X. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=9c074d77-92a0-4817-b2ec-4a7590e2c317%40sessionmgr4007> s. 544.

povaze a nedostatku odvahy.⁷² Na veřejnost se vzápětí dostaly také zprávy o tom, že se vláda snažila některá fakta zatajit nebo že se někteří vojáci Dutchbatu k bosenským Muslimům chovali nevhodně a vyjadřovali se o nich hanlivě.⁷³ Příkladem může být zrod intenzivní veřejné debaty poté, kdy vyšlo najevo, že při ústupu Nizozemců a muslimských uprchlíků před bosensko-srbskou armádou ze Srebrenice do Potočari zahynulo několik uprchlíků pod koly vojenských aut Dutchbatu.⁷⁴

Nizozemská vláda v čele s premiérem Wimem Kokem reagovala na intenzivní kritiku tím, že pověřila Nizozemský ústav pro válečnou historii (Instituut voor Oolongs-, Holocaust- en Genocidestudies, dále jen NIOD) detailním výzkumem srebrenických událostí, jejich příčin a následků. Výsledky byly zveřejněny v roce 2002, tedy 6 let od zahájení výzkumu. Zpráva tvrdě kritizovala přehnanou dychtivost nizozemské vlády vyslat vojáky na misi, která se nedala zvládnout. Na druhou stranu obhajovala samotné vojáky jako bezmocné.⁷⁵ Na základě této kritiky přijala tehdejší, již druhá vláda Wima Koka politickou odpovědnost a rezignovala. Kok demisi odůvodnil selháním mezinárodního společenství při ochraně obyvatel chráněné oblasti a prohlásil, že „Nizozemsko, které v tu chvíli sehrálo speciální roli, musí převzít svůj díl odpovědnosti.“⁷⁶

Zpráva NIOD byla pravděpodobně důvodem změny pohledu nizozemské veřejnosti na roli Dutchbatu ve Srebrenici. Průzkum veřejného mínění, který v roce 2005 provedl nizozemský Ústav pro veterány, ukázal, že většina veřejnosti vnímá vojáky Dutchbatu kladně. Na otázku „Jak dalece osobně oceňujete nizozemský vojenský personál, který byl nasazen ve Srebrenici v letech 1994-1995?“ odpovědělo 67 % respondentů „velmi oceňuji“, 12 % respondentů se vyjádřilo neutrálně a 21 % negativně.⁷⁷ Na druhou stranu roli nizozemského státu oceňovalo

⁷² MEULEN a SOETERS, s. 545.

⁷³ BILDT, s. 116.

⁷⁴ BLOM, J.C.H. et al, s. 2017.

⁷⁵ Epilogue. In: BLOM, J.C.H. et al. *Srebrenica, a 'safe' area. Reconstruction, background, consequences and analysis of the fall of a Safe Area*. [online]. Amsterdam: NIOD, 2002 [cit. 2018-07-10]. Dostupné z: https://www.niod.nl/sites/niod.nl/files/Epilogue%20Srebrenica%20report.pdf?_ga=2.137186096.1488677008.1546197720-661790767.1546197720 s. 25.

⁷⁶ SIMONS, Marlise. Dutch Cabinet Resigns Over Failure to Halt Bosnian Massacre. *The New York Times* [FACTIVA]. 2002, 151(52091), A3 [cit. 2018-12-23]. ISSN 03624331. Dostupné z: <https://global-factiva-com.ezproxy.is.cuni.cz/ga/default.aspx>

⁷⁷ ALGRA, Gielt et al. The Media and the Public Image of Dutch Veterans from World War II to Srebrenica. *Armed Forces & Society* [online]. 2007, 33(3) [cit. 2018-12-23]. ISSN 0095327X. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0095327X06297240?journalCode=afsa> s. 405.

jen 40 % respondentů.⁷⁸ Vojáci na konci roku 2006 také obdrželi insignii od tehdejšího ministra obrany Henka Kampa. Ten ocenění odůvodnil slovy, že vojáci byli roky nespravedlivě obviňováni z pádu srebrenické enklávy a jedná se tak o součást rehabilitace.⁷⁹ Před začátkem soudních procesů s pozůstalými se tedy nizozemská veřejnost klonila k názoru, který vyplýval i ze zprávy NIOD, že vojáci Dutchbatu byli obětí přehnaných ambicí své vlády, nikoliv viníky tragických srebrenických událostí.

3 Soudní procesy

Události, ke kterým došlo ve Srebrenici v létě roku 1995, se staly důvodem několika soudních procesů a ani jeden nebyl uzavřen ani 23 let od masakru. Pro účely této práce jsou nejpodstatnější tři soudní procesy: žaloba tlumočnicka Dutchbatu Hasana Nuhanoviće spolu s rodinou elektrikáře Riza Mustafiće proti Nizozemsku, žaloba Srebrenických matek proti Nizozemsku a OSN a podnět Srebrenických matek proti třem velitelům jednotky Dutchbat III. Procesy jsou zásadní zejména z toho důvodu, že jejich trvání nedovoluje nizozemské veřejnosti tuto smutnou historii uzavřít. Analyzovaná média s každým dalším rozsudkem znovu připomínají události roku 1995 a dávají prostor komentářům ohledně oprávněnosti požadavků pozůstalých, viny vojáků a jejich velitelů, viny OSN a Nizozemska jako státu, přinášejí reportáže ze soudní síně, rozhovory s bývalými vojáky a příběhy pozůstalých.

Mediálně nejvýraznější ze skupiny pozůstalých, Hasan Nuhanović, se nesmířil s tím, že ačkoliv jeho rodiče i bratr pobývali na základně nizozemských vojáků v Potočari a on byl vlastníkem průkazu OSN, který ho opravňoval zůstat s vojáky, byl jeho bratr vydán bosenským Srbům. S ním odešli ze základny i jeho rodiče a všichni tři byli následně zabiti. Stejný osud potkal i Riza Mustafiće, který pro nizozemské vojáky vykonával funkci elektrikáře. Jelikož mu však nebyl vydán průkaz OSN, byli on i jeho rodina odevzdáni do rukou bosensko-srbských vojáků. Nuhanović i Mustafićova rodina považují jednání vojáků Dutchbatu za protizákonné napomáhání genocidě a podali proti Nizozemsku žalobu. První rozsudek padl dne 10. září 2008, kdy okresní soud v Haagu rozhodl ve prospěch Nizozemska s tím, že vojáci Dutchbatu

⁷⁸ ALGRA, s. 406.

⁷⁹ BILDT, s. 130.

operovali v BaH na základě mandátu OSN a byli také pod jejím velením a přímou kontrolou.⁸⁰ Žalující strana se proti rozsudku odvolala a o necelé tři roky později, 5. července 2011, vynesl odvolací soud bezprecedentní rozsudek, ve kterém dal žalobě za pravdu v tom, že odpovědnost OSN a odpovědnost Nizozemska se v tomto případě vzájemně nevylučují. Tím, že vojáci donutili Nuhanovićovu a Mustafićovu rodinu ze základny odejít, jednal stát protizákonně.⁸¹ Nejvyšší soud tento rozsudek potvrdil dne 6. září 2013 a odmítl tak odvolání Nizozemska.⁸²

Organizace Srebrenické matky spolu s deseti dalšími ženami, které během srebrenického masakru přišly o rodiny, podaly nejprve hromadnou žalobu proti Nizozemsku a OSN, a to v červnu roku 2007. Požadovaly jak od Nizozemska, tak od OSN uznání viny za masakr jejich rodinných příslušníků a adekvátní finanční kompenzaci. Okresní soud v Haagu v červenci 2008 rozhodl, že nemá pravomoc rozhodovat o sporu, neboť OSN má absolutní imunitu vůči trestnímu řízení, a ke stejnému rozhodnutí následně dospěl i odvolací a Nejvyšší soud. Případ byl uzavřen v dubnu 2012.⁸³ Jiný průběh ovšem mělo navazující soudní řízení, ze kterého Srebrenické matky vypustily OSN a dožadovaly se svých práv pouze na Nizozemsku. V tomto případě uspěly nejprve v červenci 2014 u okresního soudu v Haagu a v červnu 2017 také u odvolacího soudu, kde byla uznána částečná (30 %) vina Nizozemska za smrt přibližně 350 bosenských Muslimů.⁸⁴ Nizozemsko se proti rozsudku odvolalo k Nejvyššímu soudu.⁸⁵ Konečný verdikt nebyl v době dokončování této práce vynesena.

Třetím případem, který vyvolal reakci analyzovaných médií, je podnět advokátky Srebrenických matek Liesbeth Zegveldové z července 2010 k prošetření spáchání trestného

⁸⁰ The State of the Netherlands vs. Hasan Nuhanovic, ref. 3.

⁸¹ NOLKAEMPER, Andre. Dual Attribution: Liability of the Netherlands for Conduct of Dutchbat in Srebrenica. *Amsterdam Law School Research Paper No. 2011-29* [online]. 2011-09-26 [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1933719 s. 4.

⁸² The State of the Netherlands vs. Hasan Nuhanovic, ref. 3.

⁸³ Mothers of Srebrenica et al. v. State of The Netherlands and the United Nations. *International Crime Database* [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <http://www.internationalcrimesdatabase.org/Case/758/Mothers-of-Srebrenica-v-the-Netherlands-and-the-UN/>

⁸⁴ The Netherlands partially liable for losses of Mothers of Srebrenica. *De Rechtspraak* [online]. 2017-07-27 [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Gerechtshoven/Gerechtshof-Den-Haag/Nieuws/Paginas/The-Netherlands-partially-liable-for-losses-of-Mothers-of-Srebrenica.aspx?pk_campaign=rssfeed&pk_medium=rssfeed&pk_source=Nieuws-van-het-gerechtshof-Den-Haag

⁸⁵ GELDER, Laura van. The Mothers of Srebrenica versus the Dutch state. *Univers* [online]. 2017-06-29 [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <https://universonline.nl/2017/06/29/mothers-srebrenica-versus-dutch-state>

činu velitelem jednotky Tomem Karremansem, zástupcem velitele Robertem Frankenem a personálním důstojníkem Berendem Oosterveenem. O soudní proces se však v tomto případě nejedná. Kancelář státního zástupce v březnu 2013 na základě rozsáhlého vyšetřování rozhodla, že není možné žádného z velitelů trestně stíhat za masakr spáchaný ve Srebrenici bosensko-srbskou armádou.⁸⁶

Ve zkoumaném časovém horizontu proběhly další významné události, které přímo nesouvisí s výše uvedenými soudními procesy, ale byly rovněž v analyzovaných médiích masově medializovány. Jedná se zejména o zatčení bývalého politického vůdce bosenských Srbů Radovana Karadžiće dne 21. července 2008, zatčení bývalého velitele bosensko-srbské armády Ratka Mladiće dne 26. května 2011 a žaloba bývalých vojáků Dutchbatu proti státu kvůli dlouhodobé nedbalosti a neschopnosti veřejně přiznat, že vojáci byli chybně vysláni na misi s neuskutečnitelným úkolem a utrpěli kvůli tomu nevratnou sociální, emoční a finanční újmu.⁸⁷

4 Diskurzivní analýza mediálního obsahu

Počínaje červnem roku 2007, kdy byla podána žaloba organizace Srebrenické matky proti Nizozemsku a OSN, můžeme sledovat čtyři navzájem se prolínající linie diskurzu viny za srebrenický masakr v mediálním obsahu analyzovaných deníků. Jde o vinu nizozemského státu, vinu celé skupiny vojáků Dutchbatu, vinu velících důstojníků Dutchbatu a vinu mezinárodního společenství. Vývoj diskurzu během analyzovaného období spočívá zejména v postupně se měnící dominanci výše zmíněných linií. To je do značné míry určováno soudními procesy popsány v předchozí kapitole, stejně jako vývojem politické a sociokulturní situace v Nizozemsku. Cílem je tedy tento vývoj vystihnout pomocí interpretace obsahu analyzovaných článků s uvedením konkrétních příkladů z textu. Přitom je třeba brát v úvahu, že během analyzovaného období žádná z výše zmíněných linií zcela nezaniká. Dominance jednotlivých linií je vždy pouze po určitý časový úsek utlumena, poté ale znovu nabývá na síle.

⁸⁶ IRWIN, Rachel. No Criminal Charges for Dutch Officers' Srebrenica Role. *Institute for War & Peace Reporting* [online]. 2013-03-08 [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <https://iwpr.net/global-voices/no-criminal-charges-dutch-officers-srebrenica-role>

⁸⁷ PIETERS, Janene. Twelve Srebrenica veterans suing Dutch government. *NL Times* [online]. 2016-06-30 [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <https://nltimes.nl/2016/06/30/twelve-srebrenica-veterans-suing-dutch-government>

Na počátku analyzovaného období dominuje mediálnímu obsahu cíl oživit samotné téma srebrenického masakru a představit společnosti tragické osudy pozůstalých. To vnímám jako snahu médií vysvětlit svým čtenářům důvody, proč je jejich stát žalován, a samotnou žalobu co nejlépe obhájit jako opodstatněnou. S tím souvisí vzbuzování lítosti nad tragickými osudy bosenských Muslimů. Proto zde převládá diskurz viny vojáků Dutchbatu a jejich velících důstojníků. Jejich činnost na srebrenické misi je přirozenou součástí příběhů pozůstalých, které média přinášejí v hojném počtu.

Je také třeba si všimnout vývoje pojetí viny nizozemského státu. V předchozím období (viz kapitola 2.6) byl stát vinen zejména samotným rozhodnutím vojáky do Srebrenice poslat. Nyní byl stát zobrazován jako aktér, který „nejenže neudělal nic, aby genocidě zabránil, ale dokonce k ní přispěl.“⁸⁸ To zároveň posílilo i dojem, že za genocidu mohli vojáci a jejich velení. Takto pojatá role státu je totiž staví do pozice vykonavatelů odsuzovaných činů. Jako příklad můžeme uvést jejich údajné aktivní zapojení do separace muslimských mužů od rodin, deportace obyvatelstva a nesplnění povinnosti podávat zprávy o četných porušeních lidských práv, která buď viděli, nebo na ně měli podezření díky svědectvím a střelbě.⁸⁹

Vina vojáků i jejich velení jako dvě dominantní linie diskurzu přetrvávají i o rok později, v období očekávání a vynesení prvního rozsudku v případě Nuhanoviće a Mustafiće. Převládá lítost a soucit nad pozůstalými. To lze vnímat jako potřebu společnosti obhájit nároky pozůstalých, které se snaží proti státu uplatnit. Příkladem je článek v deníku *De Volkskrant*, který je celý věnován Nuhanovićově příběhu. Nuhanović zde osobně vzpomíná, jakým způsobem ho Dutchbat zbytečně a krutě připravil o bratra a rodiče. Dle Nuhanovićových slov Robertu Frankenovi, zástupci velitele, na jeho rodině nezáleželo. Franken v nich údajně „viděl zvířata“. Nuhanović zde také pokládá otázku, která dala název celému článku: „Zachránil Dutchbat vůbec někoho?“. Načež si sám odpovídá, že nikoliv; ženy a děti podle jeho názoru přežily pouze proto, že je Mladić zabít nechtěl.⁹⁰ Vojáci Dutchbatu jsou i v dalších článcích líčeni jako zbabělci, jejichž cílem bylo se co nejdříve evakuovat, nikoliv

⁸⁸ HUISMAN, Charlotte. Nederland gedaagd om Srebrenica. *De Volkskrant* [online]. 2007-06-05 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/nederland-gedaagd-om-srebrenica~b7571d37/>

⁸⁹ KEESTRA, Machiel. Nederland lijkt de schaamte voorbij. *NRC Handelsblad* [online]. 2007-06-12 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2007/06/12/nederland-lijkt-de-schaamte-voorbij-11339082-a232737>

⁹⁰ VERVAEKE, Leen. Heeft Dutchbat soms iemand gered? *De Volkskrant* [online]. 2008-06-16 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/-heeft-dutchbat-soms-iemand-gered-~b6a8ab77/>

chránit místní obyvatelstvo. To byl údajně také důvod, proč pomáhali se separací a deportací bosenských Muslimů, ačkoliv tušili, že to s muži nedopadne dobře.⁹¹ Postup, ve kterém trvali vojáci Dutchbatu na tom, že všechny osoby bez příslušného průkazu OSN musí opustit základnu a budou vydáni bosenským Srbům, je dokonce přirovnáván k nizozemskému přístupu k německým Židům za 2. světové války.⁹² Paralela s 2. světovou válkou je komentátory zmíněna několikrát a je zde tedy možné pozorovat, že Srebrenica není jediná „černá strana“ v Nizozemských dějinách. Ukazuje to rovněž tendenci nizozemské společnosti vracet se ke skutečnostem, za které se ve své minulosti stydí.

Na druhou stranu v mediálním obsahu v tomto období chybí obhajoba státu, stanovisko ministerstva obrany i vojáků či závěry zprávy NIOD. Pohled, který obvinění vojáků zmírňuje, je v analyzovaných médiích prezentován velmi sporadicky a je proti tragičnosti výpovědí pozůstalých nevýrazný. Tyto teze podporuje i zklamání Nizozemců po vynesení rozsudku okresního soudu v Haagu, že Nizozemsko nemůže nést trestní odpovědnost. Vojáci operovali na misi OSN a byli tak pod jejím velením. OSN má ale imunitu vůči trestnímu stíhání, mediální obsah tedy opět reflektuje lítost nad pozůstalými, kteří se nemají kam obrátit a nemohou se dovolat spravedlnosti.⁹³

Dominance diskurzu viny vojáků Dutchbatu oproti dalším třem liniím začíná postupně slábnout od první poloviny roku 2009. V souvislosti se zatčením Radovana Karadžiće a blížícím se soudním procesem s jeho osobou zřejmě stoupal zájem veřejnosti o faktické informace, nejen emotivní příběhy pozůstalých. Média přinesla výtah z rozhovoru se samotným Karadžićem pod titulkem „Dutchbat udělal ve Srebrenici vše, co mohl.“⁹⁴ Karadžić zde dostal prostor se vyjádřit o útocích Orićových mužů proti srbským vesnicím i o praktické neproveditelnosti mise, na kterou byl Dutchbat vyslán.

Jak *De Volkskrant*, tak *NRC* navíc začaly ve větší míře publikovat příběhy veteránů Dutchbatu, kteří na mírové misi ve Srebrenici plnili úlohu řadových vojáků. Pozornost obou deníků si

⁹¹ VERVAEKE, Leen. Hartverscheurend, en niet te volgen. *De Volkskrant* [online]. 2008-06-17 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hartverscheurend-en-niet-te-volgen~b9d7e170/>

⁹² DUNK, Thomas von der. Warm Welkom. *De Volkskrant* [online]. 2008-06-25 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/warm-welkom~b02cbaf4/>

⁹³ MULDER, Jan. Nederlands recht. *De Volkskrant* [online]. 2008-09-11 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/nederlands-recht~b6bbe5aa/>

⁹⁴ ANP. Karadzic: Dutchbat deed zijn best in Srebrenica. *De Volkskrant* [online]. 2009-07-29 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/karadzic-dutchbat-deed-zijn-best-in-srebrenica~ba5fc37a/>

získal osud veterána Roba Zomera, který se do Srebrenice po válce několikrát vrátil i se svou rodinou. Jeho výpověď kontrastuje s dřívějšími svědectvími Hasana Nuhanoviće o tom, jak nizozemští vojáci chladnokrevně a bez emocí předávali jeho příbuzné bosenským Srbům. Zomer vzpomíná na to, jak se pokoušel pomáhat uprchlíkům na cestě ze Srebrenice do Potočari třeba i tím, že některé z nich část cesty nesl. Ve své snaze se ovšem cítil bezmocný, protože uprchlíků bylo příliš mnoho. Tyto scény má prý Zomer stále před očima.⁹⁵ Další bývalý voják, Anne Mulder, dostal prostor v článku vydaném u příležitosti výročí srebrenického masakru, kde označuje mandát OSN za chybný. Zmiňuje také nedostatečnou výzbroj a skutečnost, že Dutchbat byl zrazen spojenci ve chvíli, kdy žádal o podporu vojenských letadel. Vrací se mu „pocity bezmoci, nespravedlnosti a zlosti.“⁹⁶ I v článku Merel Bemové, která informuje o výstavě fotografií bývalých vojáků Dutchbatu v Haagu, může čtenář místo obvinění vnímat spíše bezmoc zažívanou vojáky, když byli nuceni přihlížet hororovým scénám, které se kolem nich děly.⁹⁷

Je také možné konstatovat, že čím víc oslabuje linie diskurzu viny vojáků Dutchbatu, tím více nabývá na síle diskurz viny státu. Způsob jeho pojetí je však opět nový. Výročí 15 let od masakru a odmítnutí členů vlády se oficiálně zúčastnit vzpomínkové akce vyvolalo tvrdou kritiku. Analyzovaná média ji reflektují a shrnují do tvrzení, že stát doposud nedokázal ke srebrenickým událostem zaujmout jasné stanovisko⁹⁸ a s ničím ohledně své role ve Srebrenici „se doposud řádně nevypořádal.“⁹⁹

Podání podnětu státnímu zastupitelství proti třem vedoucím představitelům Dutchbatu ve stejném období zároveň velmi posílilo debatu o tom, jakou roli ve srebrenickém masakru sehrál Thom Karremans. Ten se po dobu necelého roku, od léta 2010 do jara 2011, stal velmi diskutovanou postavou v nizozemské společnosti a analyzovaná média reflektují i

⁹⁵ ZEE, Renate van der. Ik verheug me vooral op de rust in Bosnie. *NRC Handelsblad* [online]. 2009-03-21 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2009/03/21/ik-verheug-me-vooral-op-de-rust-in-bosnie-11701330-a615489>

⁹⁶ KOELÉ, Theo. Politiek blijft krampachtig omgaan ´met´Srebrenica. *De Volkskrant* [online]. 2009-07-13 [cit. 2018-10-21]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/mensen/politiek-blijft-krampachtig-omgaan-met-srebrenica-~ba8a9c7e/>

⁹⁷ BEM, Merel. Kijken naar de ogen van den die hebben gezien. *De Volkskrant* [online]. 2010-07-13 [cit. 2018-10-21]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/kijken-naar-de-ogen-van-hen-die-hebben-gezien~bd56c3e4/>

⁹⁸ KOELÉ, ref 94.

⁹⁹ Eidenloos Srebrenica. *NRC Handelsblad* [online]. 2010-07-08 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2010/07/08/eidenloos-srebrenica-11917008-a321315>

prezentování jeho osoby v televizních pořadech. Opět je možné sledovat tendenci společnosti hodnotit žalobu podanou pozůstalými jako legitimní ještě dřív, než je znám výsledek vyšetřování. Zřejmě i k tomuto účelu je postava Karremanse v tomto období často mediálně znevažovaná a vysmívána.

Významnou symbolickou roli hraje v obou analyzovaných médiích klavír a Karremansova věta pronesená k Mladićovi během vyjednávání po obsazení enklávy: „Nestřílejte klavíristu.“ Klavíristou myslel sám sebe, bál se tedy o svůj život. To bylo jako jeden z ikonických momentů Mladićova vítězství nafilmováno Mladićovými muži. V několika článcích je možné interpretovat použití tohoto symbolu jako určitý výsměch či pohrdání, je použit jako důkaz Karremansovy zbabělosti. Některé články jsou dokonce doplněny ilustrací klavíru. Například v příloze č. 1 je znázorněn protiklad síly bosenských Srbů v podobě tanku, který doslova převálcuje klavír, znázorňující slabost Dutchbatu. Samotný článek pod ilustrací tuto interpretaci jen podtrhuje tím, že popisuje vojáky Dutchbatu jako mladé, nezkušené a hubené s příliš velkou modrou helmou, bezmocné i proti Mladićovým starým tankům. Primárně je tu zdůrazněna bezmoc zaviněná nedostatečnou vojenskou technikou Nizozemců a početní převahou bosenských Srbů.¹⁰⁰ Symbol klavíru se ovšem objevuje v téměř každém článku, který se o Karremansovi zmiňuje. Nejčastěji v období, kdy se videozáznam s touto větou hojně vysílá v nizozemské televizi. To se dělo také v době po zatčení Ratka Mladiće v květnu 2011. Autor Frits Abrahams Karremansovým věnuje slova z videonahrávky dokonce celý článek posměšně nazvaný „Klavírista Karremans“.¹⁰¹ Abrahams v článku líčí úryvky z rozhovoru mezi Mladićem a Karremansem, který byl natočen na video Mladićovými muži při vyjednávání po obsazení Srebrenice. Vyzdvihuje Mladićovu převahu zejména v řeči těla, Karremansovo ponížení, když mu Mladić vyfoukne cigaretový kouř do obličeje, a Mladićův výsměch, když se Karremans prohlásí za klavíristu, kterého netřeba střílet. Autor přímo konstatuje, že Karremans dal najevo „příliš velký strach“, ačkoliv se nejspíš nestrachoval sám o sebe, ale o své muže.

Jako výsměch, pohrdání a obvinění ze zbabělosti můžeme interpretovat i další opakující se Karremansův citát, kdy již v bezpečí základny v Záhřebu chválil Mladiće jako „zkušeného

¹⁰⁰ DE JONGE, J.H. a J.L. VERMEULEN. Red onze tanks! *NRC Handelsblad* [online]. 2011-06-03 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/06/03/red-onze-tanks-12018795-a134336>

¹⁰¹ ABRAHAMS, Frits. Pianist Karremans. *NRC Handelsblad* [online]. 2011-05-27 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/05/27/pianist-karremans-12017890-a878917>

stratéga“, který provedl „chytrý a korektní“ zátah na Srebrenici. S tím je také spojené časté skloňování Karremansova a Mladićova přípitku, jehož fotografie (příloha č. 2) se velmi často objevuje k ilustraci článků, ve kterých je Karremans zmíněn. Autorka Yaël Vinckx dokonce uvedla, že s nepřítelem není nutné si připíjet ani s pistolí na hrudi, což znovu umocňuje dojem Karremansovy zbabělosti.¹⁰² Stejný účinek má i opakovaná pozornost věnovaná daru, který Mladić Karremansovi věnoval a Karremansova citovaná otázka, zda je stolní lampa darem pro jeho manželku.¹⁰³ V analyzovaných médiích je postava Karremanse upozaděna až po rozhodnutí státního zastupitelství v březnu 2013, že on ani další členové velení Dutchbatu nebudou trestně stíháni, a dále už je mediálně prezentován v neutrálním duchu.

Od letních měsíců roku 2011, kdy byl vynesena zlomový rozsudek o vině Nizozemska za smrt tří bosenských Muslimů, můžeme v analyzovaných denících sledovat celkový nárůst počtu článků a komentářů na téma srebrenických událostí. To zřejmě reflektuje zvýšený zájem nizozemské veřejnosti o relevantní informace, rozsudek se totiž shledal se značnou pozorností i v zahraničí. Vina byla soudně přičtena státu, nikoliv samotným vojákům. Můžeme tedy pozorovat snahu společnosti zabránit tomu, aby byla vina opět přičítána vojákům Dutchbatu. Analyzovaná média to reflektují tím, že ve zvýšené míře přinášejí příběhy a osudy veteránů. Příkladem může být článek o Hansovi Thijsenovi, ve kterém bývalý voják svými slovy popisuje těžké okamžiky ve chvíli obsazení Srebrenice bosensko-srbskou armádou. Thijsen mezi oběti řadí jak zabití civilisty, tak nizozemské vojáky, kterým mise zničila život a kariéru a ke kterým počítá i Karremanse.¹⁰⁴

Dalším příkladem tendence neposilovat diskurz viny vojáků je fakt, že ve chvíli, kdy vyjde článek nekompromisně obviňující vojáky Dutchbatu a jejich velení, vzápětí přichází reakce s opačným pohledem. Peter van Walsum v článku z 5. 8. 2011 konstatuje, že Dutchbat rozhodně nevyčerpal všechny možnosti proti bosenským Srbům, že nevypálil proti útočníkovi žádnou ostrou ránu, a že mohl shromáždit všechny uprchlíky na své základně a postavit proti Mladićovým mužům lidský štít. Opírá se přitom o zprávu Kofiho Annana, bývalého

¹⁰² VINCKX, Yaël. De les is juist: negeer die regels eens. *NRC Handelsblad* [online]. 2015-06-09 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2015/06/09/de-les-is-juist-negeer-die-regels-eens-1503036-a230560>

¹⁰³ ABRAHAMS, ref. 96.

¹⁰⁴ BEMMEL, Noël van. De Raadsman en de veteraan. *De Volkskrant* [online]. 2011-05-27 [cit. 2018-10-22]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/de-raadsman-en-de-veteraan~b044af6b/>

generálního tajemníka OSN.¹⁰⁵ Obvinění vojáků Dutchbatu z neschopnosti chránit bosenské Muslimy je tu zřejmé. Na to ovšem o týden později přichází reakce M. van den Doela, který poznámku o lidském štítu označuje za důkaz nedostatku znalostí autora. Ten podle Doelových slov ve svém článku úplně opomenul zmínit zbabělost OSN, která se v roce 1995 sama rozhodla nechat enklávu i vojáky Dutchbatu jejich osudu, ačkoliv mohla efektivně zasáhnout.¹⁰⁶

Klíčové rozsudky z let 2013 a 2014, které přisuzují nizozemskému státu spoluvinu za smrt několika bosenských Muslimů, nevzbuzují v nizozemské společnosti protesty. Naopak, diskurz viny státu od této chvíle velmi výrazně dominuje mediálnímu obsahu. Naproti tomu jsou jak pozůstalí, tak vojáci Dutchbatu zobrazováni jako oběti. Z části tedy můžeme hovořit o návratu k pojetí viny státu, jaký jsme pozorovali po zveřejnění zprávy NIOD po roce 2002.

Kritika vlády v analyzovaných médiích se v tomto období týká jejího postoje, kdy se navzdory výsledkům soudních procesů brání uznat vinu, omluvit se pozůstalým a zaplatit příslušné kompenzace. K tomu se postupně přidává obvinění ze strádání vojáků Dutchbatu, které nejen že Nizozemsko poslalo na neuskutečnitelnou misi, ale navíc se o ně nedokázalo řádně postarat po jejich návratu a ponechalo je napospas veřejnému obviňování a odsuzování. Na veřejnost se také postupně dostávají zprávy o tom, že se u některých vojáků vyvinul posttraumatický stresový syndrom, který je v podstatě vyřadil z běžného života. *De Volkskrant* přináší příběh bývalého vojáka Dava Maata, který na pomoc čekal 12 let, než se mu v srpnu 2013 podařilo na státu vysoudit odškodnění. V článku se neobjevuje ani náznak viny vojáků Dutchbatu, ochránit bosenské Muslimy se jim jednoduše „nepodařilo“.¹⁰⁷ Média reflektují dominantní diskurz viny státu také připomínáním závěrů zprávy NIOD. Konkrétně opakují tvrzení, že mise byla již předem nesplnitelná z důvodu nejasného mandátu,

¹⁰⁵ WALSUM, Peter van. Het is nog maar de vraag of Dutchbat niets kon doen. *NRC Handelsblad* [online]. 2011-08-05 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/08/05/het-is-nog-maar-de-vraag-of-dutchbat-niets-kon-doen-12028988-a931018>

¹⁰⁶ DOEL, M. van den, De VN waren laf ten tijde van de val van Srebrenica. *NRC Handelsblad* [online]. 2011-08-12 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/08/12/de-vn-waren-laf-ten-tijde-van-de-val-van-srebrenica-12030064-a739501>

¹⁰⁷ PRÉ, Raoul du. Militaire nazorg. *De Volkskrant* [online]. 2013-08-14 [cit. 2018-10-30]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/militaire-nazorg~b7b131b7/>

nedostatečného vyzbrojení a nedostatečné podpory ze vzduchu i ze země, což „nemůže být přičítáno mužům ani ženám Dutchbatu III.“¹⁰⁸

Období, kdy mediálnímu obsahu výrazně dominuje diskurz viny nizozemského státu, bylo výrazným způsobem přerušeno až v červnu 2015. Nizozemský stát se z role viníka velmi rychle, byť jen dočasně, přesouvá do role oběti a dominantní roli přebírá linie diskurzu viny mezinárodního společenství. Tento náhlý vývoj je způsoben tím, že veřejnou debatu na téma srebrenických událostí ovládly v Nizozemsku důkazy o zradě spojenců, které ve své nové knize *Veilige Gebieden* (Bezpečné oblasti) předložil bývalý nizozemský ministr obrany Joris Voorhoeve. V té tvrdí, že „významní spojenci v rámci NATO se tajně dohodli nepoužít bojové letouny proti bosensko-srbským silám ve Srebrenici ani jinde“ a že „některé z významných zemí NATO věděly už v květnu 1995, že generál Mladić chce zlikvidovat Srebrenici i další enklávy.“¹⁰⁹ Předložené a zdánlivě nové skutečnosti se v prvních měsících od zveřejnění těšily obrovské pozornosti a byl jim tudíž také věnován velký mediální prostor. Je zřejmé, že kniha přispěla k přesvědčení společnosti, že Nizozemsko bude od viny očištěno a analyzované články toto přesvědčení podpořily.

Bývalý ministr uvádí v rozhovoru pro *De Volkskrant*, že nové informace získal z odtajněných materiálů v Clinton Library v Arkansasu, konkrétně ze záznamu rozhovoru mezi Billem Clintonem, Jacquesem Chiracem a Johnem Majorem. V tomto rozsáhlém rozhovoru dostává prostor odmítnout vinu Nizozemska, za kterou je stát souzen, a popsat srebrenické události ze svého úhlu pohledu.¹¹⁰ Ten média v daném časovém horizontu do této chvíle nepřinesla. Nových zjištění se ujali i další autoři, a to v obou denících, se zjevným úmyslem reflektovat nové skutečnosti a tím zaujmout stanovisko k vizi, že stát bude očištěn. Vítězně znějící titulky oznamují, že „Dutchbat byl zrazen“¹¹¹ a ministryně obrany „Hennisová požaduje od

¹⁰⁸ BERLIJN Dick. Zeg niet dat Nederlandse militairen schuld dragen voor genocide. *NRC Handelsblad* [online]. 2014-07-21 [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2014/07/21/zeg-niet-dat-nederlandse-militairen-schuld-dragen-1404030-a739224>

¹⁰⁹ KOELÉ Theo. Had de enclave Srebrenica gered kunnen worden? *De Volkskrant* [online]. 2015-06-30 [cit. 2018-11-02]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/had-de-enclave-srebrenica-gered-kunnen-worden-~b1fb1b1d/>

¹¹⁰ KOELÉ, ref. 104.

¹¹¹ TRAP, Bert. Dutchbat is lafhartig verraden in Srebrenica. *De Volkskrant* [online]. 2015-07-01 [cit. 2018-11-02]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/dutchbat-is-lafhartig-verraden-in-srebrenica~b57f4154/>

srebrenických spojenců vysvětlení.¹¹² Autor Mark Chavannes v úvodu svého článku výstižně komentuje nastalý vývoj v diskurzu viny za srebrenické události slovy, že „pocity národa po katastrofě se pohybovaly mezi vinou a slabostí. Nyní se objevila naděje na sebeúctu: mocnosti nás opustily.“¹¹³ Celkové vyznění článku je ale spíše skeptické a prokazuje pochopení pro Voorhoevovu snahu stále pátrat po tom, co se ve Srebrenici stalo špatně a jakým způsobem je třeba se poučit pro budoucí mise. Dalším příkladem skeptika je komentátor Frank Westerman, který patří k výrazným kritikům vojáků nasazených ve Srebrenici i jejich velení. Ten nové informace označuje za fakta, která byla známá již v době před obsazením Srebrenice bosensko-srbskou armádou.¹¹⁴

Naděje na očištění ovšem trvala jen do listopadu 2016, kdy byla zveřejněna nová zpráva NIOD. Podle této zprávy nebyly zjištěny žádné nové skutečnosti a není tak důvod zahajovat nové vyšetřování. K tajné dohodě mezi státníky USA, Francie a Velké Británie podle NIODu nedošlo. Šlo pouze o stvrzení již dříve dohodnuté strategie na půdě Rady bezpečnosti OSN, kde bylo rozhodnuto o pozastavení leteckých útoků na armádní jednotky Republiky srbské. Důvodem k tomuto kroku bylo množství vojáků mírových misí, kteří byli bosensko-srbskou armádou drženi jako rukojmí.¹¹⁵

Konečnou fází vývoje diskurzu viny v analyzovaném období od poloviny roku 2016 charakterizovalo zejména prohlášení nizozemské ministryně obrany Hennisové u příležitosti dne veteránů, že srebrenická mise byla již předem neuskutečnitelná.¹¹⁶ Prohlášení mělo mezi veterány značný ohlas a motivovalo 12 bývalých vojáků Dutchbatu, aby podali proti státu žalobu za újmu, která jim byla způsobena dlouholetým ignorováním jejich potíží,

¹¹² SPIERINGS, Silke. Hennis eist opheldering van bondgenoten Srebrenica. *De Volkskrant* [online]. 2015-07-01 [cit. 2018-11-02]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hennis-eist-opheldering-van-bondgenoten-srebrenica~b43f9d0e/>

¹¹³ CHAVANNES, Mark. Hoe verwijtbaar is naïviteit in een cynische, gewelddadige wereld? *NRC Handelsblad* [online]. 2015-07-03 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2015/07/03/hoer-verwijtbaar-is-naiviteit-in-ee-cynische-gewe-1511572-a86148>

¹¹⁴ WESTERMAN, Frank. Srebrenica en het bloed van de realpolitik. *De Volkskrant* [online]. 2015-07-11 [cit. 2018-11-02]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/srebrenica-en-het-bloed-van-de-realpolitik~b2067825/>

¹¹⁵ KRANENBURG, Mark. Val enclave niet weer onderzocht. *NRC Handelsblad* [online]. 2016-11-18 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/18/val-enclave-niet-weer-onderzocht-5355370-a1532634>

¹¹⁶ RIGHTON, Natalie. Dutchbat nog lang geen voltooid verleden tijd. *De Volkskrant* [online]. 2016-07-01 [cit. 2018-11-03]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/-dutchbat-nog-lang-geen-voltooid-verleden-tijd-~bb2589a6/>

nedostatečnou péčí a stigmatem viníků.¹¹⁷ K žalobě se nakonec připojilo téměř 200 veteránů včetně zástupce velitele Roberta Frankena.¹¹⁸ Diskurz viny vojáků samotných je v tuto dobu maximálně utlumen. Naopak můžeme již potřetí sledovat snahu společnosti obhájit požadavky strany, kterou považují za oběť, aniž by bylo o právech soudně rozhodnuto. Analyzovaná média hojně reflektují soucit a lítost nad lidmi, kteří byli donuceni s prázdnýma rukama přihlížet humanitární katastrofě a po návratu domů byli označováni za zbabělce.¹¹⁹ Poprvé se v analyzovaném období také objevuje rozhovor s Robertem Frankenem, který přináší *De Volkskrant*. Jeho titulek „Bylo zlomyslné nás na tu misi poslat“¹²⁰ věrně demonstruje směr, jakým se diskurz viny v tomto období vyvíjel. Motiv zrady se zde objevuje znovu, nejedná se ale o zradu velmocí vůči Nizozemsku, nýbrž o zradu tehdejšího ministra obrany Ter Beeka vůči vojákům, které vyslal na neuskutečnitelnou misi.¹²¹ Franken dostává v obou denících prostor zdůvodnit, z jakého důvodu se připojil k žalobě proti státu spolu s ostatními veterány a jak po celých 21 let situaci vnímal. Pokud zde vezmeme v potaz, jakým způsobem média tohoto konkrétního aktéra zobrazují, a porovnáme ho s tím, co o něm bylo publikováno skrz Hasana Nuhanoviće a dalších pozůstalých v roce 2007, vidíme značný posun. V roce 2007 šlo o aktéra, který v medializovaném osobním příběhu Nuhanoviće chladnokrevně a zbytečně předal jeho rodinu Mladićovým vojákům. V druhé polovině roku 2016 je Franken v roli poškozeného, mediálně prezentovaný jako jedna z obětí ledabylého přístupu státu k veteránům.

Dalo by se považovat za překvapivé, že bosensko-srbská armáda je jako viník masakru v analyzovaném mediálním obsahu reflektována minimálně. Zejména v porovnání s výše diskutovanými tématy viny nizozemských vojáků, jejich velitelů, nizozemského státu a spojenců, respektive OSN není obvinění VRS zdaleka tak hmatatelné. Je však třeba uvést, že někteří autoři upozorňují na fakt, že ani bývalí vojáci Dutchbatu, ani nizozemský stát a ani

¹¹⁷ PIETERS, ref. 82.

¹¹⁸ Dutchbatters dienen megaclaim in tegen Staat vanwege 'onmogelijke missie'. *De Volkskrant* [online]. 2016-09-26 [cit. 2018-11-03]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/dutchbatters-dienen-megaclaim-in-tegen-staat-vanwege-onmogelijke-missie-~bac24b88/>

¹¹⁹ RIGHTON, ref. 111.

¹²⁰ RIGHTON, Natalie a Theo KOELÉ. Dutchbat nog lang geen voltooid verleden tijd. *De Volkskrant* [online]. 2016-12-03 [cit. 2018-11-03]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/-dutchbat-nog-lang-geen-voltooid-verleden-tijd-~bb2589a6/>

¹²¹ Ibidem

OSN genocidu nevykonali¹²² a jejich obvinění tudíž není na místě. Není zde ale možné hovořit o diskurzu, jelikož tyto hlasy si širší pozornost veřejnosti nezískaly.

Závěr

V úvodu bakalářské práce jsem si dala za cíl odpovědět na otázku, komu je ve vybraných denících v období od června 2007 do června 2017 přisuzován největší díl viny za srebrenický masakr. Zda nizozemskému státu, vojákům, kteří byli na misi vysláni, jejich velitelům nebo mezinárodnímu společenství. Druhým úkolem bylo analyzovat, zda se diskurz mediálního obsahu o vině během daného období vyvíjel, případně jakým způsobem.

Je zřejmé, že téma srebrenického masakru není ani v současné době pro nizozemskou společnost uzavřené. V kontextuální části práce jsem vysvětlila, v jak komplikované situaci se Dutchbat ve Srebrenici nacházel. Jeho možnosti na záchranu bosensko-muslimských uprchlíků byly velmi omezené a po obsazení enklávy bosensko-srbskými vojsky v podstatě nulové. Za daných podmínek by se pokus o odpor mohl rovnat sebevraždě a mít za následek několikanásobně vyšší počet nevinných obětí. Avšak vzhledem k tomu, že někteří pozůstalí se rozhodli soudit o odškodné za smrt svých rodinných příslušníků, nemůže se nizozemská společnost ani vojáci, kteří na misi působili, vyhnout veřejné debatě o morální vině za smrt každého jednotlivce, kterého bylo možné zachránit nebo se o záchranu pokusit. Taková debata byla velmi výrazná na počátku analyzovaného období, kdy diskurz o vině samotných vojáků a jejich velitelů dominoval mediálnímu obsahu analyzovaných deníků a reflektoval potřebu společnosti postavit se na stranu obětí. Těmi byli pozůstalí po zabitých Muslimech, jejichž tragické příběhy média publikovala ve velkém. Velitel Dutchbatu Thom Karremans se po určitou dobu stal tragikomickou postavou, která symbolizovala nizozemskou slabost a zbabělost.

S přibývajícimi rozsudky o vině nizozemského státu a zároveň s tím, jak se na veřejnost dostávaly nové příběhy a osobní zkušenosti vojáků Dutchbatu, jsme zaznamenali vývoj i v diskurzu o vině. Zatímco vojáci přestali být ve větší míře obviňováni a postupně se dostali do role obětí nezodpovědné státní politiky, diskurz viny státu zesílil a ovládl veřejnou debatu

¹²² KLEIN, Ellen. Laat de Bosnische Serviërs betalen. *NRC Handelsblad* [online]. 2011-07-14 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/07/14/laat-de-bosnische-serviërs-betalen-12025732-a1146719>

i mediální obsah v několika rovinách. Předně, jak vyplynulo ze závěrů zprávy NIOD, byl stát vinen tím, že se rozhodl své vojáky poslat na misi, která byla již předem odsouzena k nezdaru. V další rovině je obviňován z toho, že ačkoliv měl na činnost nizozemských vojáků ve Srebrenici vliv, neučinil takové kroky, které by pomohly zabránit masakru. To je i předmětem soudních sporů. Ve třetí rovině, která mediálnímu obsahu dominovala především v závěru analyzovaného období, je vina za neutěšenou situaci veteránů. Diskurz je reflektován v tom smyslu, že stát svým jednáním a neschopností se ke Srebrenici jasně postavit zavinil dlouholeté nespravedlivé obviňování vojáků. Stát také nezajistil potřebnou psychologickou péči, čímž vojákům způsobil emoční, sociální i finanční strádání.

Poslední linie, která se mediálním obsahem prolíná v celém analyzovaném období, je vina mezinárodního společenství. Dominantní postavení má však jen v krátké periodě od poloviny roku 2015. Ve veřejné debatě slouží obvinění spojenců ze zrady jako vidina naděje, že Nizozemsko bude očištěno a Nizozemci se kvůli Srebrenici už nebudou muset stydět. Nakonec dala však fakta za pravdu skeptikům, kteří tomuto novému diskurzu oponovali, a do dominantního postavení se opět vrátilo obvinění státu ve třech výše zmíněných rovinách.

Deníky *De Volkskrant* a *NRC* se ve své reflexi diskurzu o vině často úplně shodovaly nebo vzájemně doplňovaly a sledovaly společenskou debatu velmi vyrovnaně. Jejich vzájemnou shodu jsem vnímala jako potvrzení toho, jakým směrem se diskurz ubírá. Bylo by jistě přínosné srovnat tento diskurz s pravicově zaměřeným médiem, což ponechávám jako námět k dalšímu výzkumu.

Summary

The discourse analysis of two Dutch daily newspapers has proven it right that in the period from 2007 to 2017, the Srebrenica massacre was perceived by the Dutch society as national trauma based on blame. The analysis has shown certain development of how the blame was reflected in the media. At the beginning of the analysed period, as the suing of the Dutch state began, many tragic stories of the survivors were published in the media. These were full of bitter memories and incrimination on the Dutchbat soldiers and their commanders with few signs of defence. The discourse of blame of the soldiers was strong, however,

criticism of the Dutch government for being unable to take its share of the blame never disappeared.

As the number of court cases of survivors against the Netherlands increased with the Netherlands being on the convicted side, the discourse of blame of the state strengthened in three levels identified. The Netherlands is reflected as guilty firstly for being unable to prevent the massacre in Srebrenica, secondly for not taking the blame and thirdly for harming its soldiers by sending them on an impossible mission. The last point was extended towards the end of the analysed period by not taking proper care of the Dutchbat veterans. At this point, the media picture of Dutchbat soldiers and their commanders changed from culprits to victims. The blame of the UN is also ever-present in the discourse and takes the lead in a period of several months from 2015 to 2016. In the end however, the blame of the Dutch state prevails.

Použitá literatura

Články z médií

ABRAHAMS, Frits. Pianist Karremans. *NRC Handelsblad* [online]. 2011-05-27 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/05/27/pianist-karremans-12017890-a878917>

ANP. Karadzic: Dutchbat deed zijn best in Srebrenica. *De Volkskrant* [online]. 2009-07-29 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/karadzic-dutchbat-deed-zijn-best-in-srebrenica~ba5fc37a/>

BEM, Merel. Kijken naar de ogen van den die hebben gezien. *De Volkskrant* [online]. 2010-07-13 [cit. 2018-10-21]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/kijken-naar-de-ogen-van-hen-die-hebben-gezien~bd56c3e4/>

BEMMEL, Noël van. De Raadsman en de veteraan. *De Volkskrant* [online]. 2011-05-27 [cit. 2018-10-22]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/de-raadsman-en-de-veteraan~b044af6b/>

BERLIJN Dick. Zeg niet dat Nederlandse militairen schuld dragen voor genocide. *NRC Handelsblad* [online]. 2014-07-21 [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2014/07/21/zeg-niet-dat-nederlandse-militairen-schuld-dragen-1404030-a739224>

DE JONGE, J.H. a J.L. VERMEULEN. Red onze tanks! *NRC Handelsblad* [online]. 2011-06-03 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/06/03/red-onze-tanks-12018795-a134336>

DOEL, M. van den, De VN waren laf ten tijde van de val van Srebrenica. *NRC Handelsblad* [online]. 2011-08-12 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/08/12/de-vn-waren-laf-ten-tijde-van-de-val-van-srebrenica-12030064-a739501>

DUNK, Thomas von der. Warm Welkom. *De Volkskrant* [online]. 2008-06-25 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/warm-welkom~b02cbaf4/>

Dutch Government quits over Srebrenica. *BBC* [online]. 2002-04-16 [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1933144.stm>

Eidenloos Srebrenica. *NRC Handelsblad* [online]. 2010-07-08 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2010/07/08/eidenloos-srebrenica-11917008-a321315>

GELDER, Laura van. The Mothers of Srebrenica versus the Dutch state. *Univers* [online]. 2017-06-29 [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <https://universonline.nl/2017/06/29/mothers-srebrenica-versus-dutch-state>

HUISMAN, Charlotte. Nederland gedaagd om Srebrenica. *De Volkskrant* [online]. 2007-06-05 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/nederland-gedaagd-om-srebrenica~b7571d37/>

CHAVANNES, Mark. Hoe verwijtbaar is naïviteit in een cynische, gewelddadige wereld? *NRC Handelsblad* [online]. 2015-07-03 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2015/07/03/hoe-verwijtbaar-is-naiviteit-in-een-cynische-gewe-1511572-a86148>

IRWIN, Rachel. No Criminal Charges for Dutch Officers' Srebrenica Role. *Institute for War & Peace Reporting* [online]. 2013-03-08 [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <https://iwpr.net/global-voices/no-criminal-charges-dutch-officers-srebrenica-role>

KEESTRA, Machiel. Nederland lijkt de schaamte voorbij. *NRC Handelsblad* [online]. 2007-06-12 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2007/06/12/nederland-lijkt-de-schaamte-voorbij-11339082-a232737>

KLEIN, Ellen. Laat de Bosnische Serviërs betalen. *NRC Handelsblad* [online]. 2011-07-14 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/07/14/laat-de-bosnische-serviërs-betalen-12025732-a1146719>

KOELÉ Theo. Had de enclave Srebrenica gered kunnen worden? *De Volkskrant* [online]. 2015-06-30 [cit. 2018-11-02]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/had-de-enclave-srebrenica-gered-kunnen-worden~b1fb1b1d/>

KRANENBURG, Mark. Val enclave niet weer onderzocht. *NRC Handelsblad* [online]. 2016-11-18 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/18/val-enclave-niet-weer-onderzocht-5355370-a1532634>

KUPER, Simon. The Tulips of Srebrenica. *The Financial Times* [online]. 2011-07-02 [cit. 2018-23-12] Dostupné z: <https://www.ft.com/content/d5ff149a-a1f7-11e0-b485-00144feabdc0>

- MULDER, Jan. Nederlands recht. *De Volkskrant* [online]. 2008-09-11 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/nederlands-recht~b6bbe5aa/>
- PIETERS, Janene. Twelve Srebrenica veterans suing Dutch government. *NL Times* [online]. 2016-06-30 [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <https://nltimes.nl/2016/06/30/twelve-srebrenica-veterans-suing-dutch-government>
- PRÉ, Raoul du. Militaire nazorg. *De Volkskrant* [online]. 2013-08-14 [cit. 2018-10-30]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/militaire-nazorg~b7b131b7/>
- RIGHTON, Natalie. Dutchbat nog lang geen voltooid verleden tijd. *De Volkskrant* [online]. 2016-07-01 [cit. 2018-11-03]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/-dutchbat-nog-lang-geen-voltooid-verleden-tijd~bb2589a6/>
- RIGHTON, Natalie a Theo KOELÉ. Dutchbat nog lang geen voltooid verleden tijd. *De Volkskrant* [online]. 2016-12-03 [cit. 2018-11-03]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/-dutchbat-nog-lang-geen-voltooid-verleden-tijd~bb2589a6/>
- SIMONS, Marlise. Dutch Cabinet Resigns Over Failure to Halt Bosnian Massacre. *The New York Times* [FACTIVA]. 2002, 151(52091), A3 [cit. 2018-12-23]. ISSN 03624331. Dostupné z: <https://global-factiva-com.ezproxy.is.cuni.cz/ga/default.aspx>
- SPIERINGS, Silke. Hennis eist opheldering van bondgenoten Srebrenica. *De Volkskrant* [online]. 2015-07-01 [cit. 2018-11-02]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hennis-eist-opheldering-van-bondgenoten-srebrenica~b43f9d0e/>
- Srebrenica: Dutch state partly responsible for 350 deaths. *BBC* [online]. 2017-06-27 [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-40417019>
- TRAP, Bert. Dutchbat is lafhartig verraden in Srebrenica. *De Volkskrant* [online]. 2015-07-01 [cit. 2018-11-02]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/dutchbat-is-lafhartig-verraden-in-srebrenica~b57f4154/>
- VERVAEKE, Leen. Hartverscheurend, en niet te volgen. *De Volkskrant* [online]. 2008-06-17 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hartverscheurend-en-niet-te-volgen~b9d7e170/>
- VERVAEKE, Leen. Heeft Dutchbat soms iemand gered? *De Volkskrant* [online]. 2008-06-16 [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/-heeft-dutchbat-soms-iemand-gered~b6a8ab77/>
- VINCKX, Yaël. De les is juist: negeer die regels eens. *NRC Handelsblad* [online]. 2015-06-09 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2015/06/09/de-les-is-juist-negeer-die-regels-eens-1503036-a230560>
- WALSUM, Peter van. Het is nog maar de vraag of Dutchbat niets kon doen. *NRC Handelsblad* [online]. 2011-08-05 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/08/05/het-is-nog-maar-de-vraag-of-dutchbat-niets-kon-doen-12028988-a931018>

WESTERMAN, Frank. Srebrenica en het bloed van de realpolitik. *De Volkskrant* [online]. 2015-07-11 [cit. 2018-11-02]. Dostupné z: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/srebrenica-en-het-bloed-van-de-realpolitik~b2067825/>

ZEE, Renate van der. Ik verheug me vooral op de rust in Bosnie. *NRC Handelsblad* [online]. 2009-03-21 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2009/03/21/ik-verheug-me-vooral-op-de-rust-in-bosnie-11701330-a615489>

Odborná literatura

ALGRA, Gielt et al. The Media and the Public Image of Dutch Veterans from World War II to Srebrenica. *Armed Forces & Society* [online]. 2007, 33(3) [cit. 2018-12-23]. ISSN 0095327X. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0095327X06297240?journalCode=afsa> s. 396-41.

BAUMANN, R. F., G. W. GAWRYCH, W. E. KRETCHIK. *Armed peacekeepers in Bosnia* [online]. Kansas: Combat Studies Institute Press, 2004 [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/combat-studies-institute/csi-books/baumann_bosnia.pdf

BERGMAN, Tabe. *The Dutch Media Monopoly, A Political-economic Analysis of the Crisis in Journalism in the Netherlands* [online]. VU University Press, 2014 [cit. 2018-12-23]. ISBN 978 90 8659 672 0. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/292382136_The_Dutch_Media_Monopoly_A_Political_Economic_Analysis_of_the_Crisis_in_Journalism_in_the_Netherlands

BILDT, Joyce van den. Srebrenica: A Dutch national trauma. *Journal of Peace, Conflict & Development* [online]. 2015, 3(21) [cit. 2018-01-28]. ISSN 1742-0601. Dostupné z: <https://www.bradford.ac.uk/social-sciences/peace-conflict-and-development/issue-21/Srebrenica---a-dutch-national-trauma.pdf> s. 115 – 145.

BLOM, J.C.H. et al. *Srebrenica, a 'safe' area. Reconstruction, background, consequences and analysis of the fall of a Safe Area* [online]. Amsterdam: NIOD, 2002 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: http://publications.niod.knaw.nl/publications/srebrenicareportniod_en.pdf

BURGH, Steven L. a Paul S. SHOUP. *The war in Bosnia-Herzegovina : ethnic conflict and international intervention*. Armonk : Sharpe, 2000. ISBN 1563243091.

DUIJZINGS, Ger. Srebrenica: A "safe" area, History and Reminders in East Bosnia. In: BLOM, J.C.H. et al. *Srebrenica, a 'safe' area. Reconstruction, background, consequences and analysis of the fall of a Safe Area* [online]. Amsterdam: NIOD, 2002 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <https://niod.nl/sites/niod.nl/files/IV%20-%20History%20and%20Reminders%20in%20East%20Bosnia.pdf>

DUIZINGS, Ger. Srebrenica in the time of CanBat - the humanitarian situation and the arrival of the NGOs. In: BLOM, J.C.H. et al. *Srebrenica, a 'safe' area. Reconstruction, background, consequences and analysis of the fall of a Safe Area*. [online]. Amsterdam: NIOD, 2002 [cit. 2018-07-10]. Dostupné z:

[http://www.academia.edu/4734066/Srebrenica in the time of CanBat - the humanitarian situation and the arrival of the NGOs. In J.C.H. Blom et al. Srebrenica a safe area. Reconstruction background consequences and analysis of the fall of a Safe Area. Amsterdam NIOD 2003 part 2 chapter 4](http://www.academia.edu/4734066/Srebrenica_in_the_time_of_CanBat_-_the_humanitarian_situation_and_the_arrival_of_the_NGOs._In_J.C.H._Blom_et_al._Srebrenica_a_safe_area._Reconstruction_background_consequences_and_analysis_of_the_fall_of_a_Safe_Area._Amsterdam_NIOD_2003_part_2_chapter_4)

Epilogue. In: BLOM, J.C.H. et al. *Srebrenica, a 'safe' area. Reconstruction, background, consequences and analysis of the fall of a Safe Area*. [online]. Amsterdam: NIOD, 2002 [cit. 2018-07-10]. Dostupné z:

https://www.niod.nl/sites/niod.nl/files/Epilogue%20Srebrenica%20report.pdf?_ga=2.137186096.1488677008.1546197720-661790767.1546197720

HONIG, Jan W. a Norbert BOTH. *Srebrenica: zpráva o válečném zločinu*. Přeložil Šimon PELLAR. Praha: Mladá fronta, 2001. ISBN 802040905X.

LANE, Charles. The fall of Srebrenica. *New Republic* [online]. 1995, 213(7). [cit. 2018-07-10]. ISSN 00286583. Dostupné z:

<http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=ba87bc95-52f9-4db2-842b-6ed8b9c33834%40sessionmgr4008> s. 14-17.

MEULEN, Jan van der a Joseph SOETERS. Dutch courage: The politics of acceptable risk. *Armed Forces & Society* [online]. 2005, 31(4). [cit. 2018-12-25]. ISSN 0095327X. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=9c074d77-92a0-4817-b2ec-4a7590e2c317%40sessionmgr4007> s. 537 – 558.

MOJZES, Paul. *Balkan Genocides: holocaust and ethnic cleansing in the twentieth century* [online]. Lanham, Md. : Rowman & Littlefield, 2011. ISBN 1442206632. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=914978>

NOLKAEMPER, Andre. Dual Attribution: Liability of the Netherlands for Conduct of Dutchbat in Srebrenica. *Amsterdam Law School Research Paper No. 2011-29* [online]. 2011-09-26 [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1933719

REIFOVÁ, Irena et al. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789267.

SCHNEIDEROVÁ, Soňa. *Analýza diskurzu a mediální text*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 9788024628844.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788026202608.

ŽÍLA, Ondřej. Bosna a Hercegovina. In: PELIKÁN, Jan et al. *Státy západního Balkánu v uplynulém čtvrtstoletí a perspektivy jejich vývoje*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 9788073086480.

ŽÍLA, Ondřej. Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině a fenomén etnických čistek. *Soudobé dějiny*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 2014, 21(3). S. 279 – 314.

Další zdroje

Average newspaper circulation of NRC Handelsblad per edition in the Netherlands from 2001 to 2015 (in thousand copies). *Statista* [online]. [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/564510/average-newspaper-edition-circulation-of-nrc-handelsblad-in-the-netherlands/>

De Volkskrant. *Eurotopics* [online]. [cit. 2018-12-23]. Dostupné z: <https://www.eurotopics.net/en/148496/de-volkskrant#>

Mothers of Srebrenica et al. v. State of The Netherlands and the United Nations. *International Crime Database* [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <http://www.internationalcrimesdatabase.org/Case/758/Mothers-of-Srebrenica-v-the-Netherlands-and-the-UN/>

NRC Handelsblad. *Eurotopics* [online]. [cit. 2018-12-23]. Dostupné z <https://www.eurotopics.net/en/148739/nrc-handelsblad>

The Netherlands partially liable for losses of Mothers of Srebrenica. *De Rechtspraak* [online]. 2017-07-27 [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Gerechtshoven/Gerechtshof-Den-Haag/Nieuws/Paginas/The-Netherlands-partially-liable-for-losses-of-Mothers-of-Srebrenica.aspx?pk_campaign=rssfeed&pk_medium=rssfeed&pk_source=Nieuws-van-het-gerechtshof-Den-Haag

The State of the Netherlands vs. Hasan Nuhanovic. *International Crime Database* [online]. [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <http://www.internationalcrimesdatabase.org/Case/1005/The-Netherlands-v-Nuhanovi%C4%87/>

UN Security Council. *Resolution 819 (1993)* [online]. [cit. 2018-07-10]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/221/90/IMG/N9322190.pdf?OpenElement>

UN Secretary General. *Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 : #the fall of Srebrenica* [online]. 1999-11-15 [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <http://repository.un.org/handle/11176/227626>

Teze bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Klára Ratajová
E-mail:	klararatajova@gmail.com
Studijní obor:	Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce:	LS 2016/2017
Semestr a školní rok ukončení práce:	ZS 2018/2019
Vedoucí bakalářského semináře:	doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.
Vedoucí práce:	PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.
Název práce:	Srebrenický masakr jako národní trauma v Nizozemsku: Diskurzivní analýza vybraných deníků
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	<p>Práce se zabývá otázkou, komu byly v nizozemské společnosti kladeny za vinu srebrenické události – zda vojákům, kteří na misi působili, jejich velitelům, nizozemskému státu, mezinárodnímu společenství či dalším zúčastněným stranám. V práci jsou přitom využity prostředky diskurzivní analýzy, jejíž součástí je rozbor článků publikovaných v průběhu deseti let ve dvou předních nizozemských denících – De Volkskrant a NRC Handelsblad. Pro analýzu byl zvolen časový horizont od června 2007 do června 2017, neboť v tomto období se konalo několik klíčových soudních procesů. Ty měly zásadní vliv na vývoj diskurzu o vině, který je v práci detailně studován. Kromě analytické části obsahuje práce také část kontextuální, kde jsou shrnuty historické události předcházející srebrenickému masakru a také role nizozemských vojáků při události samotné.</p>
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	<p>Od zadání projektu došlo v práci k několika zásadním změnám. V důsledku konzultací s vedoucím práce jsem se odklonila od úmyslu postavit celou práci na rešerši a kritickém hodnocení zejména sekundární literatury. Přínos takové práce by byl nejistý vzhledem k obtížné uchopitelnosti tématu, jeho šíře a diskuzi ohledně věrohodnosti výpovědí dostupných zdrojů. Namísto toho jsem se rozhodla analyzovat primární zdroje a diskurz o vině z dostupných médií. Tím, jak se rozrůstal počet holandských článků, které jsem studovala, vyšly najevo souvislosti mezi vývojem diskurzu o vině v mediálním obsahu a událostmi, ke kterým v Nizozemsku docházelo. Tím dostaly téma a cíl práce jasnou podobu, ve které jsou i výsledně zpracovány.</p>
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	<p>Úvod Metodologie Historický kontext Soudní procesy Diskurzivní analýza mediálního obsahu Závěr</p>

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Primárními zdroji byly články z deníků De Volkskrant a NRC Handelsblad publikované v období červen 2007 - červen 2017 a obsahující specifický diskurz o vině za srebrenický masakr.

Dále pak:

BILDT, Joyce van den. Srebrenica: A Dutch national trauma. *Journal of Peace, Conflict & Development* [online]. 2015, 3(21). ISSN 1742-0601.

BLOM, J.C.H. et al. Srebrenica, a 'safe' area. Reconstruction, background, consequences and analysis of the fall of a Safe Area [online]. Amsterdam: NIOD, 2002.

BURGH, Steven L. a Paul S. SHOUP. The war in Bosnia-Herzegovina : ethnic conflict and international intervention. Armonk : Sharpe, 2000. ISBN 1563243091.

HONIG, Jan W. a Norbert BOTH. Srebrenica: zpráva o válečném zločinu. Přeložil Šimon PELLAR. Praha: Mladá fronta, 2001. ISBN 802040905X.

MOJZES, Paul. Balkan Genocides: holocaust and ethnic cleansing in the twentieth century [online]. Lanham, Md. : Rowman & Littlefield, 2011. ISBN 1442206632.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. Metody výzkumu médií. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788026202608.

UN Secretary General. Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 : #the fall of Srebrenica [online]. 1999-11-15.

ŽÍLA, Ondřej. Bosna a Hercegovina. In: PELIKÁN, Jan et al. Státy západního Balkánu v uplynulém čtvrtstoletí a perspektivy jejich vývoje. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 9788073086480.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Seznam příloh

Příloha č. 1: Ilustrace tanku a klavíru

Zdroj: DE JONGE, J.H. a J.L. VERMEULEN. Red onze tanks! *NRC Handelsblad* [online]. 2011-06-03 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/06/03/red-onze-tanks-12018795-a134336>

Příloha č. 2: Fotografie Karremansova a Mladićova přípitku

Zdroj: WILLEMS, Marije. Karremans houdt rekening met strafvervolging. *NRC Handelsblad* [online]. 2011-08-03 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/08/03/karremans-houdt-rekening-met-strafvervolging-a1454375>